

Cameratoezicht in beweging

Ervaringen met nieuwe vormen van
cameratoezicht bij de Nederlandse politie

Tom van Ham
Henk Ferwerda
Jos Kuppens

Beke *reeks*

Cameratoezicht in beweging

Cameratoezicht in beweging

Ervaringen met nieuwe vormen van
cameratoezicht bij de Nederlandse politie

Tom van Ham
Henk Ferwerda
Jos Kuppens

In opdracht van
SBG-Noodhulp

Met medewerking van
Intomart GfK

Omslag en vormgeving
Marcel Grotens

Drukwerk
GVO Drukkers & Vormgevers B.V.

Tom van Ham, Henk Ferwerda en Jos Kuppens

Cameratoezicht in beweging

Ervaringen met nieuwe vormen van cameratoezicht bij de Nederlandse politie

ISBN 978-90-75116-63-2

Inhoud

	Voorwoord	7
1	Achtergronden, onderzoeksvragen en methoden van onderzoek	9
1.1	De pilots	9
1.2	Onderzoeksvragen	10
1.3	Methoden van onderzoek	10
1.4	Leeswijzer	12
2	Literatuur	15
2.1	De bodycam	15
2.2	Een succesvolle implementatie	17
2.3	De camera-auto	18
2.4	Een succesvolle implementatie	20
2.5	Resumé	21
3	Ervaringen van politiepersoneel in de pilotkorpsen	23
3.1	De bodycam	24
3.2	De camera-auto	32
3.3	Resumé	38
4	Casestudy: de bodycam in Groningen	41
4.1	Bevindingen	41
4.2	Resumé	44
5	Mening van burgers	45
5.1	De camera-auto	45
5.2	De bodycam	47
5.3	Resumé	49

6	Beeldmateriaal in het proces van opsporing en vervolging	51
6.1	Camerabeelden in het proces van opsporing en vervolging	51
6.2	Bruikbaarheid van beeldmateriaal	54
6.3	Resumé	56
7	De balans opgemaakt	59
7.1	Aanleiding	59
7.2	Methoden van onderzoek	59
7.3	Onderzoeksvragen en antwoorden	60
7.4	Synthese literatuur en onderzoeksbevindingen	65
7.5	Conclusies en aanbevelingen	67
	Geraadpleegde bronnen	71
	Bijlagen	73

Voorwoord

In 2006 is onder Minister Remkes een offensief gestart tegen agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak, waaronder de politietaak. Hiertoe is een programatisch kader geweld tegen politieambtenaren ontwikkeld vanuit het Programma 'Veilige Publieke Taak' van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Door het ministerie van BZK is de vraag bij de politie neergelegd welke behoefte er bij de politieorganisatie is bij de aanpak van geweld en agressie jegens politimedewerkers bij hun hulptaak en welke rol cameratoezicht hierbij zou kunnen spelen. Daarbij is de focus gericht op de medewerkers die worden ingezet bij de noodhulp.

De toepassing van mobiel cameratoezicht - in de vorm van *bodycams* of camera-auto's - door de Nederlandse politie is betrekkelijk nieuw. In 2009 is in een vijftal politieregio's een pilotproject met dergelijke vormen van mobiel cameratoezicht gestart.

De Strategische Beleidsgroep Noodhulp (SBG-Noodhulp), in de persoon van Walter Weynschenk, heeft Bureau Beke gevraagd deze pilot te evalueren. Onderhavige rapportage geeft - naast een internationale literatuurverkenning - een overzicht van de meningen van ruim 450 politiefunctionarissen over hun ervaringen met de verschillende camera's en over de (mogelijke) effecten die deze nieuwe vormen van cameratoezicht hebben. Verder is aan 500 burgers gevraagd wat zij van mobiel cameratoezicht vinden en is ingegaan op de rol van het beeldmateriaal in het proces van opsporing en vervolging.

Woorden van dank voor hun medewerking en inspanningen ten behoeve van deze evaluatie gaan uit naar de projectleiders in de deelnemende korpsen: Bart-Jan Harmsen (regiopolitie Twente), Irma Heidt en Wim Helsdingen (regiopolitie Haaglanden), Bob Meijer (regiopolitie Groningen), Jasper Ritzema en Desiree Strijk (regiopolitie Hollands Midden) en Michael Rodgers (regiopolitie Rotterdam-Rijnmond). Daarnaast danken wij Martijn van Nierop (Voorziening tot samenwerking Politie Nederland) voor zijn intermediaire rol in het onderzoeksproces en Walter Weynschenk voor zijn feedback. Verder danken wij Errold Mooij (regiopolitie Haaglanden), Stef van der Pas (regiopolitie Gooi en Vechtstreek),

Jos van der Heijden (regiopolitie Brabant-Noord), Jeroen Lemereis (regiopolitie Utrecht) en Els Brekelmans (regiopolitie Zeeland) voor hun waardevolle op- en aanmerkingen op de conceptrapportage.

Tot slot bedanken wij alle politiefunctionarissen die hun medewerking aan het onderzoek hebben verleend door ons mee te nemen tijdens een dienst, één of meerdere vragenlijsten in te vullen of door ons te woord te staan in verdiepende interviews.

Het projectteam,

Tom van Ham
Henk Ferwerda
Jos Kuppens

1 Achtergronden, onderzoeksvragen en methoden van onderzoek

In februari 2008 melden verschillende media dat de Maastrichtse politie als eerste korps in Nederland gebruik zou gaan maken van minicamera's op de helm, zogenaamde *Bobbycams*. Deze naam is afkomstig uit Engeland, waar al langer met deze camera's gewerkt wordt. Agenten in Engeland zijn enthousiast over toepassing van de minicamera: uit onderzoek naar inzet van de minicamera's blijkt dat asociaal gedrag in de kiem wordt gesmoord en jongeren minder baldadig gedrag vertonen wanneer zij zich realiseren dat zij gefilmd worden. Momenteel wordt in Nederland het gebruik van minicamera's binnen de politie uitgebreid. Sinds september 2009 zijn vijf politiekorpsen (Groningen, Haaglanden, Hollands Midden, Rotterdam-Rijnmond en Twente) betrokken bij het pilotproject 'Cameratoepassingen in de noodhulp'. De centrale vraag die in onderhavig rapport gesteld wordt, is wat mobiel cameratoezicht voor de politie oplevert. Om daar uitspraken over te doen, is de pilot in de vijf politieregio's in opdracht van de SBG-Noodhulp door Bureau Beke geëvalueerd. Hierna wordt eerst ingegaan op de pilots, de onderzoeksvragen en de methoden van onderzoek. We besluiten dit hoofdstuk met een leeswijzer.

1.1 De pilots

De minicamera's worden in de pilotkorpsen op verschillende wijze ingezet. Ten eerste gebruikt een aantal korpsen *bodycams*, die 'op de man' gedragen worden. De bodycam in Groningen heeft een live verbinding met de meldkamer. Dit is een verschil met de bodycam zoals deze bij andere korpsen wordt ingezet: in Haaglanden, Hollands Midden en Rotterdam-Rijnmond worden de beelden opgeslagen op een geheugenmedium dat de gebruiker bij zich draagt. Later kan het beeldmateriaal teruggekeken worden.

In drie korpsen (Haaglanden, Rotterdam-Rijnmond en Twente) rijdt politiepersoneel rond met camera-auto's die zijn voorzien van een bestuurbare camera met een bereik van 360 graden of meerdere camera's, waardoor men continu een beeld van 360 graden rondom het voertuig heeft. Het type c.q. de uitvoering van de camera die in de korpsen wordt gebruikt verschilt, de functionaliteit echter niet. Beelden worden op een harde schijf in de auto opgeslagen en kunnen later onder andere op het bureau live worden uitgekeken.

1.2 Onderzoeksvragen

Vragen die in het onderzoek aan de orde komen, zijn:

- Hoe ervaren agenten het gebruik en de toepassing van de camera? Te denken valt aan: gebruiksgemak, in welke situaties toepasbaar, regels over gebruik, gevolgen voor de uitvoering en transparantie van het werk, gevoel van veiligheid, is er sprake van een preventieve werking, is er een gevoel van controle bij de agent over zijn handelen en wijze waarop verschillende doelgroepen erop reageren.
- Wat vindt de burger c.q. het publiek van het gebruik van camera's door de politie? Gedacht kan worden aan: schending privacy, in welke situaties toepasbaar, invloed op het gedrag, leidt het tot agressie of juist niet, is er sprake van meer respect richting politie, wat is de invloed op het gevoel van veiligheid.
- In hoeverre wordt beeldmateriaal dat is gegenereerd in het proces van opsporing en vervolging gebruikt, met welk resultaat en welke ervaringen zijn er?

1.3 Methoden van onderzoek

In deze paragraaf gaan we nader in op de methoden van onderzoek. Allereerst beschrijven we de methoden van onderzoek zoals deze zijn gebruikt in de regiokorpsen Haaglanden, Hollands Midden, Rotterdam-Rijnmond en Twente. In de politieregio Groningen hebben wij een casestudy uitgevoerd. Op de methoden van onderzoek rondom deze casestudy gaan wij apart in.

1.3.1 Methoden van onderzoek in vier pilots

Literatuuronderzoek - Op basis van een literatuurverkenning is geïnventariseerd welke ervaringen men in het buitenland heeft met soortgelijke vormen van (mobiel) cameratoezicht en wat de resultaten c.q. effecten zijn. Tevens is aandacht besteed aan de meningen van politiefunctionarissen over hun ervaringen met deze vormen van cameratoezicht. Tot slot is bekeken hoe burgers tegenover inzet en toepassing van mobiel cameratoezicht staan.¹

Pilotoriëntatie - Er is een pilotoriëntatie uitgevoerd: per pilot zijn op basis van gesprekken de aard, toepassing en omvang van de toepassing van camera's geïnventariseerd. In dit kader is binnen iedere pilot een dienst meegedraaid. Tijdens deze diensten is met meerdere mensen gesproken in een informele setting.

Vragenlijstonderzoek - We hebben vragenlijsten ontwikkeld (bodycam en camera-auto) en uitgezet onder ervaringsdeskundigen in de verschillende regiokorpsen. In deze vragenlijsten wordt aandacht besteed aan de achtergrond van respondenten (korps, leeftijd, geslacht), de ervaringen van politiepersoneel met mobiel cameratoezicht en de mening over inzet en toepassing van mobiel cameratoezicht. Tevens is een korte vragenlijst ontwikkeld voor burgers. Deze vragenlijst is aan 500 burgers in Den Haag (camera-auto, n=219) en Rotterdam (bodycam, n=281) voorgelegd. Om een hoge respons en een representatieve steekproef te garanderen, is gebruik gemaakt van een door Intomart GfK geselecteerd panel.² De vragenlijsten zijn opgenomen in de bijlagen 2 en 3.

Casusbeschrijving - Per pilotkorps zijn - indien aangeleverd - casus nader beschreven als het gaat om de waarde van het beeldmateriaal in het proces van opsporing en vervolging. De achtergrond van de zaak en de ervaringen met het beeldmateriaal in de opsporing en rechtsgang staan hierbij centraal.

Intermezzo - realisme in onderzoek

Vanzelfsprekend zou het mooi zijn om in een onderzoek naar cameratoezicht in de noodhulp in beeld te brengen hoe het aantal geregistreerde incidenten zich ontwikkelt in een periode zonder (nulmeting) en in een periode met camera's (effectmeting) als het bijvoorbeeld gaat om geweld tegen politiefunctionarissen. Uit eerder uitgevoerd onderzoek naar cameratoezicht in het publieke domein blijkt dit een lastige exercitie te zijn. Cameratoezicht brengt namelijk in eerste aanleg meer incidenten in beeld, gewoonweg omdat er meer gezien wordt c.q. achteraf op beeld kan worden vastgesteld. Het zou dus goed kunnen dat het aantal geregistreerde incidenten toeneemt door het cameratoezicht omdat er een betere vaststelling gemaakt kan worden. Het lijkt dan alsof de camera's geen effect hebben (er zijn immers meer incidenten dan in de periode zonder cameratoezicht) terwijl dit feitelijk het gevolg is van het gebruik van camera's. Daarnaast - en dit is ook niet onbelangrijk - kunnen registraties van geweld door allerlei andere factoren dan het cameratoezicht worden beïnvloed waardoor het feitelijke effect van de camera's daaruit niet te destilleren valt. Om genoemde redenen hebben wij geen gebruik gemaakt van de analyses van incidentenregistraties als maat voor het effect van camera's in de noodhulp.

1.3.2 Methoden van onderzoek: casestudy Groningen

In de politieregio Groningen maakt men gebruik van een extra functie op de bodycam: een live verbinding met de meldkamer. Vanwege deze specifieke, extra functie en omdat het aantal ervaringsdeskundigen in het korps te beperkt is om op kwantitatief niveau betrouwbare uitspraken te doen, is ervoor gekozen de inzet en toepassing van de camera in Groningen door middel van een casestudy kwalitatief te evalueren.

Pilotoriëntatie - Om een goed beeld te kunnen geven van de toepassing en inzet van de bodycam in Groningen, is een nachtdienst met de voetposten meegelopen. Tijdens deze dienst zijn observaties verricht en is gesproken met meerdere politiefunctionarissen over hun ervaring met en mening over mobiel cameratoezicht in het algemeen en de bodycam in Groningen in het bijzonder.

Vragenlijstonderzoek - Aan alle agenten (voetposten, bikers en beredenen) is gevraagd een korte vragenlijst in te vullen.³ In deze vragenlijst wordt onder andere ingegaan op de mening van politiepersoneel over uitleg en instructie, technisch functioneren en draaggemak van de bodycam in Groningen.

Casusbeschrijving - Bij de projectleider is een overzicht opgevraagd van het aantal zaken waarin beeldmateriaal een rol heeft gespeeld in het proces van opsporing en vervolging.

1.3.3 Verloop van het onderzoek

Hoewel het onderzoek voornamelijk gericht is op effecten en resultaten van de mobiele camera's op politiepersoneel, burgers en opsporing, blijkt gaandeweg het onderzoek dat de procesmatige kant rond het initiëren van de camera's invloed heeft op de mate waarin de camera's worden ingezet.

In het onderzoek hebben we meerdere procesmatige drempels moeten nemen om het verloop van het onderzoek niet te hinderen. Allereerst was niet direct duidelijk over hoeveel camera's en hoeveel ervaringsdeskundigen de vijf regio's beschikken; vanuit enkele regio's is deze informatie niet direct helder gecommuniceerd of moesten aantallen camera's en ervaringsdeskundigen naar beneden worden bijgesteld. Daardoor is het niet altijd mogelijk geweest om bepaalde camerasystemen in sommige regio's in de vragenlijstronde mee te nemen, omdat een te lage respons geen betrouwbare uitspraken oplevert. Verder heeft één regio gedurende de pilot besloten om van camerasysteem te wisselen en is in ten minste één regio de functionaliteit van het camerasysteem gedurende de pilot uitgebreid. Tot slot zijn camerasystemen in meerdere regio's pas gaandeweg het onderzoek ingezet, hetgeen vertraging in het meedraaien van een dienst en het bevragen van politiepersoneel heeft opgeleverd.

Door regelmatig contact te onderhouden met de regionale projectleiders, met het verzoek de informatie over het onderzoek door te zetten richting het personeel, is geprobeerd zo optimaal mogelijk in het onderzoek te opereren. Ook hebben we door intensieve terugkoppeling richting de regionale projectleiders in het vragenlijstonderzoek zoveel mogelijk getracht de respons te optimaliseren.

1.4 Leeswijzer

De rest van dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 gaan we in op hetgeen in de literatuur bekend is over de bodycam en de camera-auto. In hoofdstuk 3 besteden we aandacht aan de ervaringen van politiepersoneel met de verschillende vormen van mobiel cameratoezicht, waarna we in hoofdstuk 4 een omschrijving geven van de casestudy die bij het regiokorps Groningen is uitgevoerd. In hoofdstuk 5 gaan we in op de mening van burgers en in hoofdstuk 6 wordt beschreven op welke wijze camerabeelden van de bodycam en de camera-auto een rol hebben gespeeld in het proces van opsporing en vervolging. In hoofdstuk 7 - dat te lezen is als een samenvatting - worden de onderzoeksvragen beantwoord, conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan. De lezer die weinig tijd heeft, kan volstaan met het lezen van dit hoofdstuk.

Noten

1. Het literatuuronderzoek heeft een bijdrage geleverd aan een in september 2009 opgeleverde tussennotitie: Cameratoezicht in beweging. Eerste resultaten uit een (internationale) verkenning.
2. Zie voor de verantwoording bijlage 1.
3. Deze vragenlijst is gebaseerd op de vragenlijst die aan ervaringsdeskundigen in de overige pilot-korpsen is voorgelegd. In bijlage 2 en bijlage 3 zijn de vragenlijsten voor de ervaringsdeskundigen van de korpsen Haaglanden, Hollands Midden, Rotterdam-Rijnmond en Twente opgenomen. In bijlage 4 staat de vragenlijst voor de ervaringsdeskundigen in Groningen.

2 Literatuur

In het buitenland is reeds ervaring opgedaan met vormen van mobiel cameratoezicht, die in meer of mindere mate overeenkomsten vertonen met de bodycam en de camera-auto zoals deze in de Nederlandse pilotregio's worden ingezet. In evaluaties van deze vormen van cameratoezicht wordt onder andere aandacht besteed aan de effecten van de camera, de impact op het politiewerk en de mening van burgers. Allereerst geven we een overzicht van informatie die beschikbaar is met betrekking tot gebruik en toepassing van de bodycam. Daarna gaan we nader in op reeds uitgevoerde evaluaties met betrekking tot de inzet van camera-auto's.¹

2.1 De bodycam

De *bodycam* is een mobiele camera die aan jas, pet of helm kan worden bevestigd. Camera's kunnen onderling verschillen vertonen in onder andere technische specificaties (batterijduur, grootte en gewicht), maar werken nagenoeg op dezelfde wijze. Hoewel het gebruik van de bodycam in Amerika wijdverspreid is en men ook in Australië en Engeland voor de inzet van bodycams pleit, ontbreken grondige evaluaties veelal. Vaak lijkt een individuele politiemedewerker de taak op zich te hebben genomen de bodycam te testen en wordt vervolgens een besluit genomen over de aanschaf van de camera. In korte artikelen in politiebldaden wordt hieraan vervolgens aandacht besteed en komen onder andere de rol in de bewijsvoering en het de-escalerende effect van de camera als positieve punten naar voren (zie onder andere ALMR Insider (2008) en The Police Association Victoria Journal (2009)).

De Nederlandse media wijzen in hun berichtgeving over bodycams veelvuldig op het de-escalerende effect dat de bodycam zou hebben. Daarbij wordt veelal een onderzoek aangehaald dat in Engeland is uitgevoerd. Hoewel in dit onderzoek onder andere wordt geconstateerd dat het aantal gewelddadige incidenten afneemt tijdens de periode waarin de bodycam is ingezet, geven de auteurs ook aan dat op basis van de door hen verzamelde data niet gesteld kan worden dat sprake is van een causaal verband tussen de inzet van bodycams en de afname van het aantal gewelddadige incidenten (Police and Crime Standards Directorate, 2007).

Effecten

De inzet van bodycams kent - blijkens de literatuur - een preventief en afschrikwekkend aspect dat gericht is op een gedragsverandering van burgers: het dragen van de bodycam heeft een de-escalierend effect in situaties die uit de hand dreigen te lopen en jongeren vertonen minder baldadig gedrag wanneer zij beseffen dat zij worden gefilmd. Daarnaast heeft de bodycam een rol in het proces van opsporing en vervolging. Er is sprake van een toegenomen controle (er wordt meer 'gezien') en een hogere pakkans. Daarnaast levert de bodycam aanvullend bewijsmateriaal. Gedurende de periode waarin de bodycam in Engeland is ingezet, vertoont onder andere het aantal veroordelingen voor openlijke geweldpleging en huiselijk geweld een stijging. Daarbij speelt het feit dat camerabeelden later teruggekeken kunnen worden een belangrijke rol. Een goede kwaliteit van beeld en geluid - ook in het donker - is daarbij essentieel (Police and Crime Standards Directorate, 2007; Canadian Police Research Centre (CPRC), 1996).

De bodycam leidt indirect tot een tijdsbesparing. Doordat de beelden die met een bodycam gefilmd zijn in de rechtszaal als bewijsmateriaal kunnen dienen, hoeven agenten minder vaak te getuigen. Bovendien bekennen wetsovertreders eerder schuld. Verder vertoont het aantal aanklachten tegen politiefunctionarissen een aanzienlijke afname en neemt de afhandeling van dergelijke klachten minder tijd in beslag. Om deze tijdsbesparing te realiseren, is het overigens wel noodzakelijk dat opgeslagen beelden door adequate indexatie en goed beheer makkelijk en 'nauwkeurig' op te vragen zijn. Tot slot zijn agenten minder tijd kwijt aan het opstellen van mutaties. De tijdsbesparing die de hoofdcamera de gebruikers oplevert, is door voetsurveillanten onder andere benut ten behoeve van extra surveillance. De zichtbaarheid van de politie op straat werd daarmee vergroot (Police and Crime Standards Directorate, 2007).

Wat vinden ervaringsdeskundigen?

Uit recent onderzoek komt naar voren dat de bodycam ondanks de voordelen, niet door iedereen gebruikt wordt. Een eerste verklaring is het feit dat een groot aantal agenten niet overtuigd is geraakt van het gegeven dat de camera hen tijd bespaart. Zo ervoeren sommige politiefunctionarissen het inleveren van bewijsmateriaal als tijdrovend door het logistieke proces daaromheen. Het terugkijken van beeldmateriaal (het eigenlijke doel) weegt volgens deze agenten dus niet op tegen de extra tijdsinvestering. Een andere verklaring is de onwennigheid met de nieuwe technologie en de gebrekkige kennis daarvan onder een aantal agenten. Kortom, door een kennislacune kan voor sommige agenten een (te) hoge drempel ontstaan om tot consequent gebruik van de bodycam over te gaan (Police and Crime Standards Directorate, 2007). De motivatie om de camera te dragen, wordt verder beïnvloed door het gebruiksgemak van de camera. Zo is het in ieder geval belangrijk voldoende rekening te houden met de draagbaarheid c.q. bevestiging van de camera (CPRC, 1996).

De mening van burgers

In Engeland geeft 90 procent van de burgers aan geen probleem te hebben met de bodycam. Een bezwaar dat bij een aantal burgers en organisaties wel leeft, heeft betrekking op mogelijke schending van de privacy (Police and Crime Standards Directorate, 2007; Derosa & Hatherly, 2009). Daarnaast zijn sommige burgers bang dat het beeldmateriaal, indien dit ongunstig is voor een agent, door diezelfde agent wordt bewerkt (Garrett, 2008; Eckstine, 2009).

2.2 Een succesvolle implementatie

Voordat tot inzet van de camera kan worden overgegaan, moeten inzet en toepassing juridisch zijn afgehandeld. Te denken valt daarbij aan bevoegdheden en protocollen met betrekking tot de inzet en opslagtermijn van het beeldmateriaal. Hoewel de camera's vaak klein en onopvallend zijn, moet de inzet van de camera openlijk gebeuren. Indien mogelijk, moeten agenten personen erop wijzen dat zij gefilmd worden.

Gebruikers van de bodycam moeten niet alleen op de hoogte zijn van de juridische aspecten rondom het gebruik van de camera, maar ook een adequate training ontvangen waarin aandacht wordt besteed aan situaties waarin de camera kan worden ingezet en het gebruik van de camera. Bij het laatste valt onder andere te denken aan bevestiging van de camera en het veiligstellen van camerabeelden (Police and Crime Standards Directorate, 2007).

Om succesvol te kunnen worden ingezet, moet ook de camera zelf aan een aantal minimumvereisten voldoen. Over deze minimumvereisten valt aan de hand van de bestudeerde literatuur het volgende te zeggen:

- Het opnemen moet met een druk op één knop kunnen worden gestart. Om te voorkomen dat het opnemen onbedoeld beëindigd wordt, zou het stoppen met opnemen minimaal twee handelingen moeten vereisen.
- Het moet visueel zichtbaar zijn wanneer beeldmateriaal wordt opgenomen. Dan is duidelijk of de camera een incident al dan niet registreert.
- De bodycam zelf mag de gebruiker enkel de mogelijkheid bieden de beelden terug te kijken. Zo wordt voorkomen dat de gebruiker mogelijk nadelige beelden bewerkt of verwijdert.
- Met een volledig opgeladen batterij moeten minimaal acht uur continu kunnen worden opgenomen. Het wisselen van accu's tijdens een dienst is niet wenselijk.
- Personen moeten tot op een afstand van zeven meter herkenbaar in beeld gebracht kunnen worden. Daarnaast moet datum, tijd en serienummer van de gebruikte camera als 'watermerk' in het opgenomen beeldmateriaal zijn verwerkt.
- De gebruiker moet op een display kunnen zien wat de camera registreert. Op deze wijze kan de gebruiker de positie van de camera optimaal instellen en is deze ervan verzekerd dat de camera naar behoren functioneert.

2.3 De camera-auto

Bij camera-auto's wordt onderscheid gemaakt tussen auto's waarbij de camera een beperkt bereik heeft (In Car Camera Systems, ofwel ICCS) en auto's die voorzien zijn van een camera met een bereik van 360 graden. Onderhavig onderzoek spitst zich toe op het laatstgenoemde type camera-auto.

Grondige evaluaties naar camera-auto's die voorzien zijn van een camera met een bereik van 360 graden lijken te ontbreken. Evaluaties naar de toepassing van ICCS, waarbij aandacht wordt besteed aan de impact van deze technologie op het politiewerk, zijn mondjesmaat voorhanden (the International Association of Chiefs of Police (IACP), 2005).

Recentelijk heeft de media aandacht besteed aan de pilotprojecten die in de verschillende politieregio's worden uitgevoerd. Voordelen die in de berichtgeving naar voren komen, zijn onder andere het uit de anonimiteit halen van 'petjes en capuchons'. Daarnaast geldt de camera als een extra paar ogen dat alles ziet en kunnen beelden een rol spelen in de bewijsvoering.²

Effecten

Zoals eerder besproken, kan mobiel cameratoezicht onder meer een bijdrage leveren aan gedragsverandering of een rol spelen in het proces van opsporing en vervolging. Uit een evaluatie van het IACP (2005) blijkt dat bijna de helft van de politiefunctionarissen merkt dat het agressieve gedrag van burgers afneemt wanneer het hen duidelijk is dat zij gefilmd worden. In die zin kan gesproken worden van een veiliger werkomgeving voor politiefunctionarissen wanneer zij met ICCS surveilleren. Daarnaast speelt ICCS een rol in het proces van opsporing en vervolging, en dan met name in de bewijsvoering. Zo worden beelden gebruikt om bewijs te leveren voor het plegen van verschillende delicten, waaronder het plegen van geweld tegen politiefunctionarissen (CPRC, 1991; CPRC, 1993; IACP, 2005). Ook in een evaluatie van Van Zanten et al. (2009) naar het gebruik van een camera op de ambulance komen deze twee aspecten - gedragsverandering en bewijsvoering - naar voren: ambulancepersoneel verwacht dat er een preventieve werking uitgaat van de camera's en dat beeldmateriaal behulpzaam is bij de opsporing en vervolging van verdachten. In het juridisch proces verwachten zij dat beelden helpen bij de sfeerbepaling en het reconstrueren van het incident, inzicht geven in het type agressie en de ernst daarvan en worden gebruikt om verdachten te confronteren en getuigenverklaringen te completeren (Van Zanten et al. 2009).

Net als bij de bodycam kan het gebruik van ICCS leiden tot een tijdsbesparing (CPRC, 1991; CPRC, 1993; IACP, 2005). Zo staat dankzij het beeldmateriaal onder meer vast dat agenten de juiste procedures hebben gevolgd en wordt de helft van klachten tegen politieagenten ingetrokken wanneer de klager verneemt dat het incident is opgenomen met een camera. Situaties waarin het woord van de politiefunctionaris tegen het woord van de burger moet worden afgewogen, worden daarmee voorkomen (IACP, 2005).

Tot slot heeft ICCS invloed op de verdere professionalisering van agenten. Enerzijds omdat agenten zich bewust zijn van het feit dat ook zij worden opgenomen, anderzijds omdat zij op beeldmateriaal het eigen handelen en het optreden van collega's terug kunnen kijken en daaruit lering kunnen trekken (IACP, 2005).

Wat vinden ervaringsdeskundigen?

In eerder onderzoek is tevens gevraagd naar het effect van het surveilleren met camera's op het veiligheidsgevoel van personeel. ICCS heeft bij de meerderheid van de politiefunctionarissen (64 procent) geen effect op het veiligheidsgevoel. Een derde van de agenten ervaart een toename in het veiligheidsgevoel wanneer zij surveilleren met een auto die is voorzien van ICCS en een zeer laag percentage respondenten geeft aan juist een toegenomen gevoel van onveiligheid te ervaren. Deze toename in onveiligheidsgevoelens - die dus voor slechts een kleine groep geldt - ontstaat met name doordat agenten het gevoel hebben te zijn afgeleid wanneer zij de apparatuur bedienen (IACP, 2005). Uit een onderzoek naar de effecten van de inzet van camera's op ambulances, blijkt er geen sprake te zijn van een toegenomen veiligheidsgevoel (Van Zanten et al., 2009).

Gevraagd naar de redenen voor het inzetten van ICCS, noemt politiepersoneel het verzamelen van bewijs en het beschermen van de politiefunctionaris tegen valse beschuldigingen het meest. Niettemin lijkt onder politiepersoneel een zekere terughoudendheid over het in gebruik nemen van ICCS te bestaan. Men is vooral bang dat het eigen gedrag aan een nadere inspectie wordt onderworpen of dat beelden gebruikt worden ten behoeve van interne onderzoeken (IACP, 2005). Ook ambulancemedewerkers geven aan het als onprettig te ervaren dat het eigen handelen op beeld wordt vastgelegd. Daarnaast maken ambulancemedewerkers zich zorgen over de eigen privacy en de privacy van patiënten. Tot slot geeft men aan dat de aanwezigheid van camera's agressie uit kan lokken (Van Zanten et al., 2009).

Politiefunctionarissen geven in grote meerderheid (70 procent) aan dat de aanwezigheid van een camera geen of nauwelijks invloed heeft op de uitvoering van zijn of haar taken. Voor 90 procent van de respondenten heeft de aanwezigheid van een camera bovendien geen invloed op het besluit om geweld aan te wenden. Circa tien procent van de politiefunctionarissen vindt de aanwezigheid van een camera (zeer) stressvol. Politiepersoneel dat de camera voornamelijk als controlemiddel op het eigen gedrag ziet, geeft vaker aan de aanwezigheid van camera's (zeer) stressvol te vinden (IACP, 2005).

De mening van burgers

In eerder onderzoek ondersteunt 94 procent van de burgers het inzetten van ICCS. Een meerderheid van de burgers (71 procent) maakte daarbij wel de kanttekening dat zij ervan op de hoogte gesteld wil worden wanneer zij gefilmd wordt. Circa de helft van de burgers (51 procent) geeft aan dat hij zijn gedrag aan zal passen wanneer hij weet dat hij gefilmd wordt. Concreet geven deze burgers aan dat zij minder snel agressief rijgedrag zullen ver-

tonen alsmede dat zij minder snel tot het indienen van een klacht over het gedrag van een politiefunctaris over zullen gaan (48 procent). Daartegenover staat dat 34 procent aan geeft eerder een klacht in te zullen dienen (IACP, 2005).

2.4 Een succesvolle implementatie

Het is van belang dat bij de planning rond het in gebruik nemen van de camera-auto rekening wordt gehouden met alle facetten die betrekking hebben op het mobiele cameratoezicht. Uit eerdere evaluaties komt onder andere naar voren dat men problemen ondervindt met het opslaan, indexeren en ophalen van beeldmateriaal en is veelal onvoldoende stil gestaan bij onderhoudskosten op de lange termijn.

Daarnaast zijn richtlijnen voor gebruik en toepassing noodzakelijk. In deze richtlijnen - die bij iedereen die met de camera-auto werkt bekend moeten zijn - moeten de procedures rondom verzameling, opslag, bevraging, analyse en gebruik van data worden benoemd (IACP, 2005; Van Zanten et al., 2009). Daaraan kan in een training aan politiepersoneel aandacht worden besteed. Een dergelijke training is niet alleen van belang om de kennis van politiefunctarissen op het juiste peil te brengen, ook verhoogt het besteden van aandacht aan de invoering van de camera-auto het draagvlak onder het personeel (IACP, 2005; Van Zanten et al., 2009). Uit een recente evaluatie blijkt echter dat een grote meerderheid van de respondenten (77 procent) nooit of minder dan vier uur training heeft ontvangen. Minder dan de helft van de respondenten die een instructie hebben ontvangen, geeft aan dat tijdens deze training juridische aspecten en richtlijnen rondom het gebruik aan de orde zijn gekomen (IACP, 2005). Het verstrekken van duidelijke voorlichting door de werkgever aan personeel over de camera's en aan de burgers omtrent nut en noodzaak daarvan, kan het draagvlak voor de camera's verder verhogen (Van Zanten et al., 2009).

Minimumvereisten

Om succesvol te kunnen worden ingezet, moet de camera zelf aan de volgende minimumvereisten voldoen. Over deze minimumvereisten valt op basis van de literatuur het volgende te zeggen:

- De beeld- en geluidskwaliteit moeten goed zijn. Richtlijnen omtrent hetgeen als goed kan worden beschouwd, worden niet gegeven (IACP, 2005). Licht (daglicht, schemer en donker) en afstand spelen bij de kwaliteit van het beeld en het nut van de beelden in het proces van opsporing en vervolging een belangrijke rol (Van Zanten et al., 2009).
- Er mogen geen problemen zijn met de hardware en software van de apparatuur. Daarbij valt te denken aan niet goed uitgevoerde installaties en conflicten tussen oude en nieuwe politiesystemen of met andere technologie waarvan de politie gebruik maakt (IACP, 2005).
- Er zijn regelmatig problemen met de aanlevering van reserveonderdelen (CPRC, 1993). Hier dient op te worden geanticipeerd.

2.5 Resumé

Hoewel in het buitenland aanzienlijke ervaring is opgedaan met bodycams, ontbreekt een grondige evaluatie van de bodycam veelal en is de camera-auto, zoals deze in de pilotkorp- sen is ingezet, in zijn geheel niet wetenschappelijk geëvalueerd. De kennis die deze evalu- atie oplevert, geeft dan ook een beeld van de actuele stand van zaken en is nog niet eerder op een dergelijke wijze gedocumenteerd.

Uit de literatuur komt naar voren dat de inzet van bodycams een de-escalerend effect kan hebben, indirect leidt tot een tijdsbesparing in de bewijsvoering en zorgt voor een afname van het aantal klachten dat door burgers wordt ingediend tegen politiefunctionarissen. Dezelfde geluiden komen naar voren in een evaluatie van ICCS: gebruikers wijzen op de de-escalerende werking, klachten tegen politiefunctionarissen nemen af en de bewijsvoe- ring neemt minder tijd in beslag doordat gebeurtenissen makkelijk teruggekeken kunnen worden. Daarnaast wordt geconstateerd dat beelden in het juridisch proces onder andere kunnen helpen bij de sfeerbepaling en het reconstrueren van een incident. Mobiel camera- toezicht kan bovendien leiden tot een toename in de professionaliteit van politiepersoneel.

Ondanks deze positieve effecten leven er bezwaren bij zowel personeel als burgers. Bij het personeel ontstaat enige mate van terughoudendheid doordat onduidelijk is of de beel- den gebruikt worden bij bijvoorbeeld interne onderzoeken. Daarnaast geldt het gebrek aan technologische kennis voor sommigen als een (te hoge) drempel om de camera te gebrui- ken of wordt het tijdsbesparende karakter in twijfel getrokken. Hoewel een meerderheid van de burgers geen bezwaar heeft tegen de invoering van cameratoezicht, ligt het priva- cyaspect bij sommigen gevoelig.

Bij het invoeren van de camera's moet aan een aantal 'basiseisen' zijn voldaan. Deze heb- ben onder andere betrekking op de beeld- en geluidskwaliteit. Daarnaast moet onder meer rekening worden gehouden met de huidige soft- en hardware van de politiekorpsen, om te voorkomen dat er conflicten ontstaan tussen oude en nieuwe politiestructuren of met andere technologie waarvan de korpsen gebruikmaken.

Noten

1. Zie ook de eerder verschenen notities 'Cameratoezicht in beweging: resultaten uit een eerste (in- ternationale) verkenning' (Van Ham et al., 2009) en 'Filmen tijdens Oud & Nieuw 2009-2010. Erva- ringen met mobiel cameratoezicht in vijf pilotkorp- sen' (Van Ham et al., 2010).
2. Twente: Hart van Nederland, uitzending dinsdag 10 november 2009; Haaglanden: 'Politieauto's krijgen 'James Bond'-camera's op het dak. Algemeen Dagblad, 26 oktober 2009. Hollands Midden: 'Camera-auto ziet alles.' Algemeen Dagblad, 26 oktober 2009.

3 Ervaringen van politiepersoneel in de pilotkorpsen

Om de impact en toegevoegde waarde van mobiel cameratoezicht vast te stellen, is onder ervaringsdeskundigen binnen de deelnemende pilotkorpsen een digitale vragenlijst uitgezet, waarbij gevraagd wordt naar de ervaring met en mening over de bodycam dan wel de camera-auto. In dit hoofdstuk worden de resultaten van dit vragenlijstonderzoek gepresenteerd. De resultaten van regiokorps Groningen worden apart behandeld in hoofdstuk 4.

Van de 731 personen waaronder de vragenlijst is uitgezet, hebben 456 personen de vragenlijst volledig ingevuld (62 procent).¹ De respons per regio per cameratype is terug te vinden in tabel 3.1.

Tabel 3.1. Respons op de vragenlijst per regio in aantallen en procenten

Regiokorps	Ervaringsdeskundigen		Ingevulde vragenlijsten		Respons	
	Bodycam	Camera-auto	Bodycam	Camera-auto	Bodycam	Camera-auto
Haaglanden	34	192	20	145	59%	76%
Hollands Midden	35	-	25	-	72%	-
Rotterdam-Rijnmond	90	280	78	108	85%	39%
Twente	-	100	-	80	-	80%
Totaal	159	572	123	333		

In de volgende paragrafen gaan we in op de resultaten van het vragenlijstonderzoek. Eerst worden resultaten met betrekking tot de bodycam besproken, daarna volgt een overzicht van de meningen over en ervaringen met de camera-auto. De analyse bestaat uit vier onderdelen: achtergronden, ervaringen, meningen en aanbevelingen. Aan het eind van het hoofdstuk benoemen we per type camera de belangrijkste bevindingen. Er wordt niet op korpsniveau gerapporteerd omdat het gaat om de ervaring met een specifiek instrument (de bodycam of de camera-auto) en niet om de ervaring per korps.²

3.1 De bodycam

In de regiokorpsen Haaglanden, Hollands Midden en Rotterdam-Rijnmond is aan 159 ervaringsdeskundigen gevraagd een digitale vragenlijst in te vullen. In totaal hebben 123 respondenten (77 procent) gereageerd op dit verzoek.

3.1.1 Achtergronden

De meerderheid van de respondenten is van het mannelijk geslacht (89 procent). Tevens blijkt dat de ervaringsdeskundigen jong zijn: bijna de helft (45 procent) van de respondenten is tussen de 20 en 29 jaar oud en circa driekwart van de respondenten is jonger dan 40 jaar. Uit het onderzoek blijkt dat het tijdstip waarop agressie en geweld volgens gebruikers van de bodycam het meest voorkomt tussen 18 uur 's avonds en 6 uur 's ochtends ligt. Zie tabel 3.2 voor een overzicht.³

Tabel 3.2. Beleving van frequentie van agressie en geweld onder politiefunctionarissen in de BPZ in procenten

	0:00 – 6:00	6:00 – 12:00	12:00 – 18:00	18:00 – 0:00
Nooit	0%	2%	0%	0%
Zelden	2%	42%	8%	1%
Soms	37%	49%	76%	32%
Vaak	58%	6%	15%	63%
Altijd	3%	1%	2%	5%

Een meerderheid van de respondenten geeft aan het afgelopen jaar te zijn geconfronteerd met verbaal geweld (94 procent), fysiek geweld (76 procent), het hinderen in de uitvoering van het werk (76 procent) of bedreiging (68 procent). Respondenten hebben het afgelopen jaar in de uitvoering van het werk in mindere mate te maken gehad met discriminatie (19 procent) en seksuele intimidatie (4 procent).

3.1.2 Ervaringen

Bij de helft van de respondenten is de camera al langer dan drie maanden in het team beschikbaar. In zijn algemeenheid lijken de respondenten echter nog weinig ervaringen met de bodycam te hebben. Meer dan de helft van de respondenten geeft aan 0 tot 4 diensten met de bodycam gewerkt te hebben en driekwart van de respondenten heeft maximaal tien diensten met de camera gewerkt.

Intermezzo - Verloop van de pilots

Gedurende de pilot blijkt dat de uitloop van de bodycam en de camera-auto niet zonder problemen verloopt. Er zijn logistieke problemen met betrekking tot de levering van de camera's of camera's blijken niet direct te gebruiken vanwege technische problemen, waardoor politiepersoneel pas later in het jaar ervaring op heeft kunnen doen met de bodycam en de camera-auto. Daarmee is rekening gehouden door het voorleggen van een vragenlijst aan politiepersoneel later in de evaluatie plaats te laten vinden.

Bijna 40 procent van de respondenten geeft aan de camera nauwelijks of helemaal niet mee te nemen tijdens een dienst, waar circa 30 procent van de gebruikers aangeeft dit soms te doen. Een mogelijke verklaring voor deze cijfers is de draagbaarheid en beschikbaarheid van de camera: meer dan de helft van de respondenten beschouwt de draagbaarheid van de camera als slecht tot zeer slecht. Daarnaast is de camera regelmatig defect⁴ en neemt het repareren (te) veel tijd in beslag:⁵

'De bodycam is erg gevoelig voor defecten. Eén dag nadat ik deze heb mogen ontvangen, was de camera al defect. Tot op heden heb ik deze nog steeds niet terug gehad. Ik wacht nu al meer dan drie maanden op mijn bodycam.'

Verder blijkt de camera niet tijdens alle diensten te worden ingezet. In sommige teams wordt de camera alleen tijdens evenementen ingezet of blijken mensen alleen de mogelijkheid te hebben gehad met de camera te werken rondom Oud & Nieuw. Meerdere respondenten geven aan dat zij de camera pas zijn gaan gebruiken na uitleg en instructie te hebben ontvangen. Deze laat in een aantal gevallen lang op zich wachten of was van onvoldoende kwaliteit.

'Na weken pas uitleg gehad. Deze was niet echt praktisch waardoor we nog niet wisten hoe het apparaat nu daadwerkelijk gebruikt moest worden.'

Van de gebruikers neemt 30 procent de bodycam vrijwel elke dienst mee. Vooral bikers lijken dit veel te doen. Eén van de drijfveren om de camera (vrijwel) elke dienst mee te nemen, is om met de camera bekend te raken. Daarnaast wordt de bodycam als een goed middel ervaren:

'Dit doe ik onder meer om meer ervaren te raken met de bodycam. Daarnaast gebeuren er een hoop heftige incidenten en heb ik te maken met een redelijk agressief publiek. De bodycam is daarbij een handig middel om in te zetten.'

De meerderheid van de respondenten draagt de bodycam op de bikerhelm (41 procent), de schouder (24 procent) of de pet (16 procent). Een klein aantal personen draagt de camera op het hoofd middels een klem of beugel. Respondenten die de bodycam op de schouder dragen, doen dit vooral uit praktische overwegingen: het levert de meest stabiele beelden op, ook wanneer men veel beweegt. Daarnaast vindt een aantal respondenten dat de camera op het hoofd niet lekker zit. Uit een eerdere tussennotitie⁶ in het kader van deze evaluatie komt met betrekking tot het positioneren van de camera op de schouder naar voren dat er meerdere nadelen te benoemen zijn. Zo moet het hele lijf meedraaien alvorens een situatie goed in beeld kan worden gebracht en kan het zo zijn dat - afhankelijk van de lengte van de agent en een verdachte - enkel de romp van verdachten wordt gefilmd.

In de vragenlijst is de respondenten onder andere gevraagd naar het technisch functioneren van de camera, de uitleg die men gekregen heeft (bevestiging, gebruik) en de instructie die men heeft ontvangen (inzet, procedure(s) en protocollen). In tabel 3.3 staan de ervaringen van de respondenten wat betreft deze aspecten weergegeven.

Tabel 3.3. Ervaringen van politiepersoneel met de bodycam wat betreft technisch functioneren, uitleg en instructie in procenten

	Technisch functioneren	Uitleg	Instructie
Goed	48%	67%	64%
Matig	37%	22%	24%
Slecht	15%	11%	11%

Uit tabel 3.3 blijkt dat iets minder dan de helft van de respondenten het technisch functioneren van de camera als goed beoordeelt. Doorgaans beschouwen deze respondenten de camera als gebruiksvriendelijk en eenvoudig. In sommige gevallen constateren deze ervaringsdeskundigen wel verbeterpunten - bijvoorbeeld het versterken van de snoeren - maar is dit niet van invloed op hun oordeel. Personen die aangeven het technisch functioneren van de camera als matig of slecht te beschouwen, laten verbeterpunten zwaarder meewegen in hun oordeel.

Een ruime meerderheid van de respondenten is te spreken over de ontvangen uitleg en instructie. Zij hebben een presentatie gehad, hebben vaste aanspreekpunten binnen het district of krijgen uitleg van collega's. Sommige respondenten geven aan dat een uitleg in het geheel niet nodig was. Circa tien procent van de respondenten beoordeelt de uitleg en instructie als slecht, met name omdat zij deze in het geheel niet hebben gehad. Personen die de uitleg als matig beschouwen, geven veelal aan dat deze gehaast was. Dat een goede uitleg en instructie van belang zijn voor het gebruik van de camera, blijkt onder andere uit de reactie van deze respondent:

'Ik ben zelf technisch aangelegd, maar velen weten totaal niet dat de camera's er zijn en hoe deze werken'.

Intermezzo - Uitleg en instructie

Hans heeft geen instructie gehad; hij heeft zichzelf het gebruik van de camera eigen gemaakt door de camera voor de eerste keer te gebruiken tijdens een krakersactie (met de camera krakers in beeld gebracht). Daarvoor heeft hij zelf de gebruiksaanwijzing gelezen. Nu geeft hij feedback over de minpunten van de camera, zodat het gebruik ervan verbetert, en legt hij aan collega's uit hoe de camera werkt. (Bron: Eigen observatie. De naam van de ervaringsdeskundige is ten behoeve van de anonimiteit veranderd)

In de vragenlijst wordt eveneens nader ingegaan op de mening van respondenten wat betreft de kwaliteit van beeld en geluid, de batterijduur, de draagbaarheid, het gebruik-

gemak en de stevigheid van de camera. In tabel 3.4 staat een overzicht van de antwoorden van respondenten weergegeven.⁷ De twee hoogst scorende categorieën zijn telkens gearceerd.

Tabel 3.4. De mening van respondenten omtrent de kwaliteit van de bodycam in procenten

	Kwaliteit beeld	Kwaliteit geluid	Batterijduur	Draagbaarheid	Gebruiksgemak	Stevigheid
Zeer negatief	1%	1%	15%	19%	18%	10%
Negatief	3%	3%	32%	41%	27%	10%
Neutraal	11%	26%	24%	21%	20%	26%
Positief	51%	51%	25%	15%	30%	41%
Zeer positief	35%	18%	4%	3%	5%	12%

Uit tabel 3.4 komt naar voren dat de meerderheid van de respondenten positief tot zeer positief is over de beeldkwaliteit. Sommige respondenten geven daarbij wel aan dat de kwaliteit van beeldmateriaal in het donker voor verbetering vatbaar is. Een klein percentage beoordeelt de kwaliteit van de beelden als negatief tot zeer negatief. Hetzelfde gaat op voor de kwaliteit van het geluid en de stevigheid van de camera, die ook door een groot deel van de respondenten als positief dan wel als zeer positief worden beoordeeld. De draagbaarheid van de camera, het gebruiksgemak en de batterijduur komen daarentegen minder positief naar voren. Meer dan de helft van de respondenten (60 procent) beoordeelt de draagbaarheid van de camera als negatief dan wel zeer negatief; bijna de helft van de respondenten is negatief dan wel zeer negatief over het gebruiksgemak en de batterijduur.

In de perceptie van de respondenten is 57 procent van de burgers positief tot zeer positief over het gebruik van de bodycam en staat een groot deel van de burgers hier neutraal tegenover. In de beleving van de ervaringsdeskundigen heeft slechts een klein percentage (4 procent) van de burgers een negatieve attitude ten opzichte van de bodycam. Personen met een volgens respondenten negatieve attitude zijn voornamelijk mensen uit de 'doelgroep' (jeugdgroepen, oproerkraaiers).

Intermezzo - Gebruik van de bodycam

Een biker ziet een auto over het fietspad rijden omdat de weg is opgebroken. Hij rijdt hard achter de auto aan om deze bij te halen. De automobilist heeft in de gaten dat de biker achter hem aankomt en slaat twee keer een weg in, waarna hij in een doodlopende weg tot stilstand komt. De biker zet zijn fiets achter de auto (zodat deze niet weg kan rijden), activeert de camera en gaat het gesprek aan met de automobilist. De biker verwacht namelijk dat de automobilist alles ontkent en mogelijk opstandig zal worden. De automobilist blijft echter vriendelijk, erkent zijn fout en neemt de bekeuring in ontvangst. Navraag leert dat hij de camera niet had opgemerkt. (Bron: Eigen observatie).

Wanneer we kijken naar het aantal burgers dat door de respondenten is gewezen op het feit dat zij een camera gebruiken, blijkt dat circa een kwart van de respondenten burgers hier nooit op wijst. Dit terwijl uit onderzoek blijkt dat 71 procent van de burgers dit wel graag wil.⁸ Eveneens een kwart van de respondenten geeft aan dit soms te doen, terwijl slechts acht procent van de respondenten burgers vaak op het gebruik van de camera wijst. Een en ander staat weergegeven in tabel 3.5.

Tabel 3.5. De mate waarin politiepersoneel burgers wijst op de bodycam en de bodycam gebruikt in procenten

	Burgers gewezen op de bodycam	Bodycam gebruikt
Niet	25%	18%
Nauwelijks	17%	22%
Soms	25%	21%
Regelmatig	22%	31%
Vaak	8%	7%

Personen die aangeven burgers vaak of regelmatig op de bodycam te wijzen, doen dit bij elke staandehouding of (dreigende) escalatie van een incident. Personen die burgers nauwelijks wijzen op gebruik van de bodycam geven aan dat zij nog maar weinig diensten met de camera gedraaid hebben of nog geen situaties hebben meegemaakt waarin dit noodzakelijk is geweest.

Intermezzo - Ervaringen met de bodycam in de korpsen vergeleken

De in deze rapportage genoemde cijfers weerspiegelen de meningen van alle respondenten uit de verschillende deelnemende pilotkorpsen. Om deze cijfers te nuanceren, hebben wij gekeken of er sprake is van significante verschillen tussen de korpsen. Dit blijkt zo te zijn ten aanzien van de mening van politiepersoneel over het technisch functioneren van de bodycam, de batterijduur, de draagbaarheid, het gebruiksgemak en de stevigheid van de camera. Ten aanzien van de stevigheid van de camera zijn de respondenten van de regiopolitie Haaglanden positiever dan collega's uit andere pilotregio's (Hollands Midden en Rotterdam). Voor wat betreft de overige aspecten - technisch functioneren, batterijduur, draagbaarheid en gebruiksgemak - zijn respondenten uit Hollands Midden het meest tevreden.

Uit tabel 3.5 blijkt dat een groot deel van de respondenten (40 procent) de camera niet of nauwelijks daadwerkelijk gebruikt. Veel respondenten geven aan te vergeten de camera aan te zetten omdat zij daaraan nog niet gewend zijn.⁹ Anderen geven aan de camera alleen aan te zetten 'wanneer dit nodig is'; ondanks het feit dat 76 procent van de respondenten aangeeft met fysiek geweld te maken te hebben gehad in het afgelopen jaar, valt dit kennelijk niet altijd onder de noemer 'wanneer het nodig is'. Circa 40 procent van de respondenten geeft aan de camera regelmatig tot vaak aan te zetten. Respondenten zetten de camera in ter preventie of in gevallen van agressie. Zoals een ervaringsdeskundige het zegt:

'Er zijn veel situaties waarin de beelden achteraf voor duidelijkheid kunnen zorgen. Als ik de camera bij mij heb, gebruik ik hem zoveel mogelijk.'

In tabel 3.6 staan de situaties waarin politiepersoneel de camera heeft aangezet, weergegeven. Uit deze tabel blijkt dat de meeste respondenten de camera hebben ingezet bij het aanspreken van jeugd(groepen) - onder andere om alle groepsleden in beeld te brengen - tijdens een incident en tijdens een dreigend incident. Uit een toelichting van respondenten op hun antwoorden blijkt dat zij eerder geneigd lijken te zijn de camera in te zetten wanneer alcohol en drugs (mogelijk) in het spel zijn.

Tabel 3.6. Situaties waarin de bodycam is ingezet in procenten

Bij het aanspreken van jeugd(groepen)	51%
Tijdens een incident	45%
Tijdens een dreigend incident	43%
Bij het in beeld brengen van jeugd(groepen)	34%
Bij het aanspreken van uitgaanspubliek	29%
Bij het aanspreken van ander publiek	15%
Anders	15%

Bijna driekwart van de respondenten geeft desgevraagd aan dat beelden die zij met de camera hebben gemaakt niet of bij hun weten niet zijn gebruikt in het proces van opsporing en vervolging. Op het gebruik van beeldmateriaal in het proces van opsporing en vervolging komen wij in hoofdstuk 6 terug.

3.1.3 Meningen

Uit de literatuur komt naar voren dat draagvlak voor de bodycam onder het personeel een positieve uitwerking kan hebben op de implementatie van een dergelijk nieuw systeem. Daarom hebben we ervaringsdeskundigen gevraagd naar hun eigen mening over de bodycam en hun inschatting over de verhouding van voor- en tegenstanders binnen het korps. Circa 85 procent van de respondenten geeft aan positief dan wel zeer positief te zijn over de inzet van de camera, vijf procent van de ervaringsdeskundigen is negatief over dit initiatief en circa twee procent van de respondenten vindt de toepassing van de bodycam een zeer negatieve ontwikkeling. Circa zeven procent van de respondenten staat neutraal tegenover de bodycam. De helft van de respondenten geeft tot slot aan dat in hun beleving meer dan 70 procent van de collega's een positieve attitude heeft ten opzicht van de camera.

Bijna de helft van de respondenten (44 procent) ziet in hoofdzaak een rol voor de camera in het proces van opsporing en vervolging. Een aantal respondenten verwijst daarbij expliciet naar de beelden die rondom de rellen van Hoek van Holland gefilmd zijn. Daarnaast zou de camera een de-escalerende werking¹⁰ kunnen hebben (32 procent) of kan de camera een rol spelen bij het terugdringen van geweld tegen politiefunctionarissen (14 procent). Enkele respondenten (8 procent) geven aan dat zij in hoofdzaak een rol zien weggelegd voor de

camera met betrekking tot het handhaven van de openbare orde. Van de respondenten geeft tien procent aan dat de bodycam negatieve effecten kan hebben. Zo zou de camera agressie op kunnen roepen of kan het contact met jeugd worden bemoeilijkt omdat zij mogelijk veronderstellen dat alles geregistreerd wordt ten behoeve van opsporingsdoeleinden. Op de mening van burgers komen wij terug in hoofdstuk 4.

Op het opstellen van een proces-verbaal heeft de camera een positieve invloed. De nauwkeurigheid van het proces-verbaal neemt toe, wat een aantal respondenten¹¹ vooral als een welkome aanvulling ziet in situaties die snel verlopen en onoverzichtelijk zijn: signalen van personen kunnen worden teruggekeken en het verloop van een incident kan nauwkeurig(er) worden opgetekend. Een aantal respondenten geeft overigens aan de beelden niet zelf terug te kunnen kijken, waardoor deze tot op heden niet gebruikt zijn bij het opstellen van een proces-verbaal. Het eigen handelen lijkt niet nadelig te worden beïnvloed door het gebruik van de camera. Enkelingen ervaren een toename in het veiligheidsgevoel, maar voor de meesten is dit niet het geval. Wel geven meerdere personen aan zich 'sterker' te voelen: achteraf is er altijd bewijslast en wordt een situatie waarin het woord van de agent tegen het woord van de burger moet worden afgewogen, voorkomen.

Op de vraag of de bodycam ook ter verbetering van het eigen gedrag c.q. professionalisering kan worden ingezet, zijn de meningen verdeeld. Bijna de helft van de respondenten (46 procent) is hier voorstander van. Zo kan het bijvoorbeeld goed zijn om te zien dat een burger uit zijn slof schiet door een opmerking van een politieagent. Voor deze respondenten is het belangrijk hoe de beelden ingezet zullen gaan worden; een aantal respondenten geeft aan er geen moeite mee te hebben wanneer de beelden voor bijvoorbeeld IBT-doeleinden worden ingezet. Wel moet worden opgepast dat men niet doorslaat van verbetering van de dienstverlening naar beoordeling van individuele politiemedewerkers. Voorzichtigheid rond een dergelijke inzet van de camera is volgens voorstanders van een dergelijke toepassing dan ook troef.

Dit wordt ondersteund door de reactie van een ongeveer even grote groep tegenstanders (40 procent) van een dergelijke inzet van de bodycam; volgens hen moet namelijk de nadruk vooral liggen op de veiligheid van agenten en de opsporing van verdachten. Wanneer dit niet gebeurt, bestaat volgens hen de kans dat camera's op de plank blijven liggen of moedwillig onklaar dan wel kapot worden gemaakt.¹²

Respondenten staan doorgaans positief tegenover een live verbinding met de meldkamer. Aanrijdende eenheden kunnen zo op voorhand een beeld van de situatie ter plekke krijgen en de meldkamer kan op de beelden die zij ziet, handelen (denk aan op- en afschalen). Een live verbinding met de meldkamer kan zorgen voor een veiliger werkomgeving, hoewel veel respondenten ook aangeven dat veiligheid in het werk voor een groot deel afhankelijk is van het eigen gedrag en niet zozeer van de aanwezigheid van een camera.

Meerdere respondenten vinden het belangrijk dat - wanneer de meldkamer de mogelijkheid heeft live mee te kijken - de gebruiker van de camera kan bepalen wanneer dit gebeurt. Een dergelijke live verbinding vereist volgens respondenten aanpassingen aan de camera. Zij geven aan dat het belangrijk is dat de camera ondanks deze veranderingen qua afmetingen en gewicht gelijk blijft.

3.1.4 Suggesties voor verbetering

Een groot aantal respondenten noemt verbeterpunten. De meest genoemde verbeterpunten zijn het verbeteren van de beeldkwaliteit in het donker (dan vinden de meeste geweldsincidenten plaats) en het versterken van de snoeren ('maak het hufferproof: er wordt mee gewerkt op straat, niet achter een bureau'). Volgens meerdere respondenten moet ervoor gezorgd worden dat er minder of helemaal geen snoeren meer aan de camera zitten.

Intermezzo - Observatie bodycam

De regio's werken met verschillende soorten bodycams. Deze verschillen komen ook tot uiting in de snoeren. Veel agenten geven aan dat te lange en te veel snoeren een bron van ergernis zijn. De bodycams in Rotterdam-Rijmond zijn uitgerust met relatief veel, maar ook dunne snoeren. De snoeren van de bodycams van Hollands Midden zijn robuust en niet te lang, waardoor deze het meest hufferproof lijken.

Verder zou men graag zien dat de bevestigingsmethodes aan het uniform verbeterd worden. Zoals reeds eerder bleek, is een groot deel van de ervaringsdeskundigen ontevreden over de draagbaarheid van de camera. Dit heeft ook betrekking op de omvang en het gewicht: de camera zou compacter en lichter moeten zijn, gezien het feit dat men al veel spullen met zich meedraagt. Een betere draagbaarheid zal er vermoedelijk toe bijdragen dat men meer met de camera op pad gaat.

'Ik hoop dat er bij de volgende generatie bodycams een keer word gekeken naar draagbaarheid en comfort voor de gebruiker. Ik merk aan mezelf dat zeker in het begin de stap om het apparaat te gebruiken groot is omdat het gewoon niet comfortabel is.'

Tevens is het van belang dat de batterijduur verbetert en de batterij sneller oplaadt. Bij het doen van eventuele aanpassingen is het belangrijk dat de bodycam juist niet gebruiksonvriendelijker wordt, wat volgens een enkele respondent in het verleden wel gebeurd is. Tevens moeten de opmerkingen en suggesties van ervaringsdeskundigen serieus worden genomen. Dit lijkt niet altijd het geval te zijn:

'Ik heb het gevoel dat er slecht naar de gebruikers wordt geluisterd. Aanbevelingen worden niet of matig overgenomen. Wanneer de camera makkelijker en prettiger te dragen is, zal er meer gebruik van worden gemaakt. Gevraagde aanpassingen zijn nog steeds niet gedaan, waardoor de bodycams of onderdelen regelmatig defect

zijn. Dit komt het draagvlak en de tevredenheid niet ten goede. Ik moet collega's bijna verplichten om ze te dragen, omdat - zoals sommigen het zeggen - het rotdingen zijn, terwijl het middel perfect is.'

Daarnaast is het volgens respondenten belangrijk in de training rondom het gebruik van de camera te investeren. Daarin zou onder andere geleerd moeten worden wat de gevolgen (kunnen) zijn van het gebruik van de camera. Tot slot constateert een respondent dat de grootste interne uitdaging op een heel ander gebied ligt, namelijk op het logistieke en beheersvlak. Het moet duidelijk zijn wat gebruikers met de beelden moeten doen, welke beelden relevant zijn, hoe men er toegang toe kan krijgen, hoe zaken juridisch met het OM zijn geregeld en op welke wijze men om moet gaan met mensen die aangeven niet gefilmd te willen worden.

3.2 De camera-auto

In de regiokorpsen Haaglanden, Rotterdam-Rijnmond en Twente is aan 572 ervaringsdeskundigen gevraagd een digitale vragenlijst in te vullen. In totaal hebben 333 respondenten (58 procent) gereageerd op dit verzoek (zie tabel 3.1).

3.2.1 Achtergronden

De meerderheid van de respondenten is van het mannelijk geslacht (76 procent). Tevens blijkt dat de ervaringsdeskundigen jong zijn: iets meer dan 40 procent van de respondenten is tussen de 20 en 29 jaar oud en circa driekwart van de respondenten is jonger dan 40 jaar. Uit het onderzoek blijkt dat het tijdstip waarop agressie en geweld volgens gebruikers van de camera-auto het meest voorkomt tussen 18 uur 's avonds en 6 uur 's ochtends ligt. Zie tabel 3.7 voor een overzicht.

Tabel 3.7. Beleving van frequentie van agressie en geweld onder politiefunctionarissen in de BPZ in procenten

	0:00 – 6:00	6:00 – 12:00	12:00 – 18:00	18:00 – 0:00
Nooit	1%	7%	3%	1%
Zelden	4%	52%	27%	4%
Soms	47%	39%	64%	51%
Vaak	48%	2%	5%	43%
Altijd	0%	0%	0%	0%

Een meerderheid van de respondenten geeft aan het afgelopen jaar te zijn geconfronteerd met verbaal geweld (90 procent), het hinderen in de uitvoering van het werk (64 procent), fysiek geweld (60 procent) of bedreiging (50 procent). Respondenten hebben het afgelopen jaar in de uitvoering van het werk in mindere mate te maken gehad met discriminatie (8 procent) en seksuele intimidatie (2 procent).

3.2.2 Ervaringen

Bij de helft van de respondenten is de camera-auto al langer dan vijf maanden in het team beschikbaar. Bijna 25 procent van de respondenten heeft naar eigen inschatting meer dan twintig diensten met de camera-auto gewerkt, bijna de helft van de ervaringsdeskundigen heeft naar eigen inschatting minder dan tien diensten met de camera-auto rondgereden. De beschikbaarheid van de camera-auto lijkt daarbij een belangrijke rol te spelen. Dit blijkt zowel uit interviews¹³ als uit een reactie van een respondent:

'Het is een pilot en wij hebben één camera-auto. We werken dus niet heel vaak op deze auto.'

In de vragenlijst is de respondenten onder andere gevraagd naar hun mening omtrent het technisch functioneren van de camera, de uitleg die men gekregen heeft (gebruik) en de ontvangen instructie (inzet, procedure(s) en protocollen). In tabel 3.8 staan de ervaringen van de respondenten wat betreft deze aspecten weergegeven.

Tabel 3.8. Ervaringen van politiepersoneel met de camera-auto wat betreft technisch functioneren, uitleg en instructie in procenten

	Technisch functioneren	Uitleg	Instructie
Goed	72%	55%	42%
Matig	27%	30%	45%
Slecht	1%	15%	13%

Uit tabel 3.8 blijkt dat bijna driekwart van de respondenten tevreden is over het technisch functioneren van de camera. Doorgaans zijn deze respondenten tevreden over de beeldkwaliteit, de zoomfunctie en het feit dat de camera een bereik heeft van 360 graden. In sommige gevallen constateren deze ervaringsdeskundigen wel verbeterpunten - zo reageert de camera traag wanneer deze op afstand (vanaf het bureau) bestuurd wordt - maar lijkt dit niet van invloed op hun oordeel te zijn. Personen die aangeven het technisch functioneren van de camera als matig of slecht te beschouwen, laten verbeterpunten zwaarder meewegen in hun oordeel over het technisch functioneren van de camera.

Meer dan de helft van de respondenten beoordeelt de uitleg als goed. Deze respondenten geven aan dat collega's als vaste aanspreekpunten fungeren en dat de gebruikshandleiding - deze is via intranet en e-mail verspreid - helder is. Andere respondenten blijken een duidelijke uitleg van de projectleider te hebben ontvangen:

'Tijdens de hele dienst heeft de projectleider een heldere en professionele uitleg gegeven over de werking van de camera, waardoor wij de installatie goed konden benutten.'

Circa 45 procent van de respondenten beoordeelt de gekregen uitleg als slecht of matig en een meerderheid van de respondenten geeft aan dat de instructie matig of slecht was. In sommige gevallen hebben deze respondenten helemaal geen uitleg en instructie gehad, in andere gevallen blijkt het versturen van de gebruiksaanwijzing per e-mail onvoldoende:

'Uit het niets werd de camera geplaatst en met twee á drie mailtjes uitleg moesten we ons zien te redden. Verder helemaal geen uitleg gehad om beelden uit te kunnen kijken. We moesten het hebben van collega's zie zich uit interesse erin hebben verdiept. Er zijn zo beelden verloren gegaan die als bewijs waren beloofd.'

In de vragenlijst wordt nader ingegaan op de mening van de respondent omtrent een aantal (technische) aspecten van de camera, te weten kwaliteit van beeld en geluid, gebruiksgemak en bevestigingsplaats van de camera. In tabel 3.9 staat een overzicht van de antwoorden van respondenten weergegeven. De twee hoogst scorende categorieën zijn telkens gearceerd.

Tabel 3.9. De mening van respondenten omtrent de kwaliteit van de camera-auto in procenten

	Kwaliteit beeld	Kwaliteit geluid	Gebruiksgemak	Bevestigingsplaats van de camera
Zeer negatief	1%	10%	3%	4%
Negatief	7%	13%	6%	10%
Neutraal	26%	55%	29%	28%
Positief	65%	21%	62%	58%
Zeer positief	0%	0%	0%	0%

Uit tabel 3.9 komt naar voren dat de meerderheid van de respondenten tevreden is over de beeldkwaliteit. Circa acht procent van de ervaringsdeskundigen beoordeelt de kwaliteit van de beelden als negatief tot zeer negatief. Tegenover de kwaliteit van het geluid staan de meeste respondenten neutraal. Ongeveer evenveel respondenten zijn negatief tot zeer negatief dan wel positief over de geluidskwaliteit. Weinig respondenten (9 procent) beoordelen het gebruiksgemak van de camera als negatief tot zeer negatief; de meeste respondenten zijn positief over dit aspect. Hetzelfde gaat op voor de bevestigingsplaats van de camera. Doorgaans is men hierover goed te spreken. Wel geeft een aantal respondenten aan dat de camera minder zichtbaar aanwezig zou mogen zijn.

Ervaringen met de camera-auto in de korpsen vergeleken

De in deze rapportage genoemde cijfers weerspiegelen de meningen van alle respondenten uit de verschillende deelnemende pilotkorpsen. Om deze cijfers te nuanceren, hebben wij tevens gekeken of er sprake is van significante verschillen tussen de korpsen. Dit blijkt zo te zijn ten aanzien van de uitleg rondom de camera-auto, de beeldkwaliteit en het gebruiksgemak van de camera-auto. Ten aanzien van de uitleg rondom de camera-auto zijn de respondenten van de regiopolitie Haaglanden en Twente positiever dan collega's uit de politieregio Rotterdam-

Rijnmond. Voor wat betreft de overige aspecten - de beeldkwaliteit en het gebruiksgemak - zijn respondenten uit politieregio Twente het meest tevreden. Overigens is in alle korpsen meer dan de helft van de respondenten te spreken over de beeldkwaliteit.

In de optiek van de respondenten is 48 procent van de burgers positief tot zeer positief over het gebruik van de camera-auto en staat een even groot deel van de burgers daar neutraal tegenover. In de beleving van de ervaringsdeskundigen heeft slechts een klein percentage (3 procent) van de burgers een negatieve attitude ten opzichte van de camera-auto. Deze personen behoren voornamelijk tot de 'doelgroep'.

Van de ervaringsdeskundigen wijst 41 procent de burgers nooit op de aanwezigheid van een camera op de auto. Circa een kwart van de respondenten geeft aan dit nauwelijks dan wel soms te doen, terwijl negen procent van de respondenten burgers regelmatig of vaak op het gebruik van de camera-auto wijst. Een en ander staat weergegeven in tabel 3.10. Respondenten wijzen burgers op de camera in geval van agressie, (dreigende) escalatie of ter informatieverstrekking. Personen die burgers niet gewezen hebben op de camera geven onder andere aan dit niet van belang te vinden of (nog) geen relevante incidenten te hebben meegemaakt.

Tabel 3.10. De mate waarin politiepersoneel burgers wijst op de camera-auto en de camera-auto gebruikt in procenten

	Burgers gewezen op de camera-auto	Camera-auto gebruikt
Niet	41%	54%
Nauwelijks	26%	31%
Soms	24%	8%
Regelmatig	8%	2%
Vaak	1%	4%

Gevraagd naar het aantal maal per maand dat ervaringsdeskundigen beelden van de camera gebruiken, antwoordt meer dan de helft van de respondenten (54 procent) dat zij deze nog nooit gebruikt hebben. Dit is - zeker ook in vergelijking met gebruikers van de bodycam (zie tabel 3.5) - een hoog percentage. Circa 30 procent van de respondenten heeft de beelden nauwelijks (één tot tweemaal per maand) gebruikt. Personen die aangeven de camera vijf tot zesmaal per maand (regelmatig) of vaker dan zesmaal per maand (vaak) te gebruiken, doen dit vooral om nummerborden in beeld te brengen of tijdens bekeuring- of aanhoudingssituaties. In mindere mate dan in de hiervoor beschreven situaties wordt ook gebruik gemaakt van de camera-auto tijdens incidenten zoals vechtpartijen.

In tabel 3.11 staan de situaties waarin politiepersoneel de camera heeft aangezet, weergegeven. Uit deze tabel blijkt dat de meeste respondenten de camera hebben ingezet tijdens een incident, bij het aanspreken van jeugdgroepen en tijdens een dreigend incident. Circa 90 procent van de respondenten geeft desgevraagd aan dat beelden die zij met de camera

hebben gemaakt niet of bij hun weten niet zijn gebruikt in het proces van opsporing en vervolging. Op het gebruik van beeldmateriaal in het proces van opsporing en vervolging komen wij in hoofdstuk 6 terug.

Tabel 3.11. *Situaties waarin de camera is aangezet in procenten*

Tijdens een incident	56%
Bij het aanspreken van jeugd(groepen)	45%
Tijdens een dreigend incident	37%
Bij het in beeld brengen van jeugd(groepen)	36%
Bij het aanspreken van uitgaanspubliek	32%
Anders	26%
Bij het aanspreken van ander publiek	14%

3.2.3 Meningen

Uit de literatuur komt naar voren dat draagvlak onder het personeel een positieve uitwerking kan hebben op de implementatie van een nieuw systeem. Daarom hebben we ervaringsdeskundigen gevraagd naar hun mening en hun inschatting over de verhouding van voor- en tegenstanders binnen het korps. Bijna 90 procent van de respondenten geeft aan positief dan wel zeer positief te zijn over de inzet van de camera-auto en nog geen procent van de respondenten beschouwt deze ontwikkeling als negatief of zeer negatief. Van de respondenten staat negen procent neutraal tegenover het inzetten van de camera-auto.

Circa twee derde van de respondenten geeft tot slot aan dat in hun beleving meer dan 70 procent van de collega's een positieve attitude heeft ten opzicht van de camera-auto. Circa 20 procent van de respondenten geeft aan dat in hun beleving nog niet de helft van de collega's voorstander is.

Intermezzo - Draagvlak onder het personeel en de meest voorname rol van de camera

Ten tijde van het meelopen van een dienst heeft de projectleider van het wijkteam van het personeel nog geen negatief geluid gehoord over de camera-auto. Het personeel voelt zich niet gecontroleerd en lijkt vooral de voordelen van de camera-auto in te zien. Deze voordelen hebben overigens niet zozeer betrekking op de eigen veiligheid (wat toch het voornaamste uitgangspunt c.q. doelstelling van de camera's is); vooral het nut van de camera in de opsporing en bij het handhaven van de openbare orde worden als meest voorname rol van de camera-auto genoemd. (Bron: Eigen observatie en interviews tijdens het meelopen van een dienst)

Vier op de tien ervaringsdeskundigen (41 procent) vinden dat de camera-auto in hoofdzaak een rol kan spelen in het proces van opsporing en vervolging. Daarnaast noemen respondenten de de-escalerende werking van de camera (21 procent) en de gunstige invloed op de openbare orde (19 procent). Ongeveer een zesde van de respondenten (17 procent) geeft aan dat de camera-auto een rol kan vervullen bij het terugdringen van geweld tegen politiepersoneel.

Ten aanzien van het opstellen van een proces-verbaal hebben nog weinig personen ervaring opgedaan met het gebruik van de beelden. Een aantal respondenten geeft aan het een goed hulpmiddel te vinden, onder meer bij het omschrijven van het sferbeeld ('beelden zeggen meer dan duizend woorden') of het noteren van signalementen: beelden kunnen nog eens goed worden teruggekeken.

Het eigen handelen lijkt door het gebruik van de camera-auto niet te worden beïnvloed. Wel geeft een aantal respondenten aan het een fijn en prettig gevoel te vinden dat er meegekeken wordt in het geval van een incident.¹⁴ Er zouden volgens hen dan ook meer auto's van een camera voorzien moeten zijn. Van een verhoogd veiligheidsgevoel lijkt in de regel echter geen sprake te zijn.

Intermezzo - Het 'live' meekijken door de meldkamer

Een politieregio zet de camera-auto regelmatig in tijdens sluitingstijden van de horeca. De auto wordt dan op een strategische plek gestationeerd, waarna de camera gaat lopen. De agenten bedienen de camera dan doorgaans niet; dit wordt op afstand door de meldkamer gedaan. Zo ontstaat een paar extra ogen dat live meekijkt en potentiële overlastsituaties direct signaleert. Agenten vergeten soms zelf - in de haast van het moment - de camera goed te zetten. Op zo'n moment kan de meldkamer ingrijpen en het incident zelfstandig volgen. Er wordt wel opgemerkt dat de 'actieve' houding van de meldkamer niet te ver moet gaan: de politie op straat moet wel haar autonomie bewaren en niet praktisch aangestuurd worden door de meldkamer. (Bron: Eigen observaties)

Bijna de helft van de respondenten (47 procent) vindt dat beeldmateriaal ingezet kan worden ter verbetering van het eigen gedrag c.q. professionalisering. Iets meer dan een derde van de respondenten (35 procent) geeft echter aan hier absoluut op tegen te zijn. Sommigen vragen zich af hoe men precies van de beelden kan leren. Wordt men rechtstreeks beoordeeld of komen beelden terug in een oefening van het IBT? Wanneer er sprake is van een rechtstreekse beoordeling op basis van de beelden, lijkt dit het draagvlak voor een dergelijke inzet van de camera-auto negatief te beïnvloeden.

Een live verbinding met de meldkamer beschouwt men door de bank genomen als positief. De meldkamer kan indien gewenst op- of afschalen omdat zij de situatie goed kan overzien, zodat een veiliger werkomgeving ontstaat. Belangrijk is wel dat de kwaliteit van de doorgezette beelden voldoende is en beelden zonder al te grote vertraging binnenkomen. Volgens respondenten is daarbij niet alleen de kwaliteit van de camera, maar ook de kwaliteit van het netwerk van belang. Daarnaast zou een centralist de beelden alleen op verzoek en niet continu uit moeten kijken, om te voorkomen dat collega's zich bekeken voelen en het idee hebben dat onderlinge gesprekken (mogelijk) worden beluisterd. Kortom, er moet aandacht zijn voor de privacy van de agenten. Daarnaast is het belangrijk dat de centralist op deze wijze niet overbelast raakt.

Veertien procent van de respondenten blijkt negatieve effecten te zien. Zo zou de camera mogelijk agressie op kunnen roepen (deze agressie kan zich ook richten op de camera-auto) of kan het contact met jeugd worden bemoeilijkt omdat zij wegvluchten. Daarnaast kan politiepersoneel zich mogelijk zelf geremd voelen omdat zij het idee hebben 'bekeken' of gecontroleerd te worden.

3.2.4 Suggesties voor verbetering

Meerdere ervaringsdeskundigen¹⁵ ergeren zich aan de wijze waarop beelden van de camera-auto naar de harde schijf moeten worden overgezet. Er is sprake van een slechte verbinding tussen de camera-auto en de computer, waardoor het overzetten van beelden veel tijd kost of simpelweg niet lukt. Het vergemakkelijken van het overzetten van de beelden, bijvoorbeeld door zorg te dragen voor een goede verbinding, is daarmee een belangrijk verbeterpunt. Daarnaast ervaren politiemensen hinder van de omvang van de camera op het dak: daardoor kunnen zij niet altijd meer onder bijvoorbeeld bruggen doorrijden, wat hinderlijk is gedurende het politiewerk. Het kleiner maken van deze camera is voor respondenten een belangrijk verbeterpunt. Daarnaast geeft men aan dat de joystick om de camera vanuit de auto te besturen lastig te bereiken is (bijvoorbeeld wanneer deze in het dashboardkastje zit). De joystick zou volgens hen op een andere plek geplaatst moeten worden.

Hoewel respondenten doorgaans goed te spreken zijn over het technisch functioneren van de camera-auto, is er ruimte voor verbetering. Ten aanzien van de beeldkwaliteit doen zij de volgende suggestie: de kwaliteit van de beelden is in het donker, met hoge snelheid en bij slecht weer (condensvorming, ontbreken visser op de camera) niet altijd van voldoende kwaliteit. Ook in deze situaties moet volgens hen de beeldkwaliteit goed zijn. Daarnaast geeft een aantal respondenten aan dat de camera sneller zou mogen reageren wanneer deze op afstand bediend wordt. Tevens moet worden voorkomen dat de camera stoort op navigatie- en andere apparatuur, wat zo nu en dan het geval is.

3.3 Resumé

De bodycam

Ervaringsdeskundigen die de vragenlijst over de bodycam hebben ingevuld, zijn voornamelijk van het mannelijk geslacht en jong; driekwart van de respondenten is jonger dan 40 jaar. De respondenten zijn tot op bepaalde hoogte te spreken over het technisch functioneren van de camera en circa twee derde van de respondenten is tevreden met de wijze waarop de uitleg en instructie rondom de bodycam gegeven is. Meer dan de helft van de respondenten geeft aan de camera nog geen vijf keer mee te hebben genomen tijdens een dienst; driekwart van de respondenten heeft maximaal tien diensten met de camera gewerkt. Verklaringen voor deze beperkte ervaring zijn de slechte draagbaarheid en de beperkte beschikbaarheid van de camera. Daarnaast kan de uitleg en instructie mogelijk een rol spelen. Circa een derde van de respondenten beoordeelt deze als matig of slecht; dit is in ieder geval bij een aantal respondenten reden geweest de camera niet mee te nemen.

Achttien procent van de respondenten heeft de bodycam tijdens een dienst nog nooit aanzet en ongeveer eenzelfde deel van de ervaringsdeskundigen geeft aan dit nauwelijks (22 procent) dan wel soms (21 procent) te doen. Bijna een derde van de respondenten (31 procent) zet de camera regelmatig aan en zeven procent doet dit vaak.

Ervaringsdeskundigen zien in hoofdzaak een rol voor de camera in het proces van opsporing en vervolging of het de-escaleren van een (dreigend) incident. Het terugdringen van geweld tegen politieambtenaren wordt minder genoemd. De positieve effecten van de camera wegen voor een aantal personen niet op tegen de negatieve aspecten, onder andere met betrekking tot de draagbaarheid. Mogelijk negatieve effecten van het dragen van de bodycam zijn het oproepen van agressie en het bemoeilijken van contact met de jeugd, die mogelijk veronderstelt dat alles geregistreerd wordt ten behoeve van opsporingsdoelinden.

Personen die ervaring hebben opgedaan met de bodycam doen meerdere verbeteringsuggesties:

- Zorg dat de bodycam minder of helemaal geen snoeren meer heeft.
- Zorg voor betere bevestigingsmethoden.
- Verbeter de draagbaarheid van de camera (gewicht, omvang).
- Zorg voor een langere batterijduur en kortere oplaadtijd.
- Investeer in een opleiding met betrekking tot het gebruik van de camera.
- Draag zorg voor duidelijke protocollen omtrent gebruik; deze moeten bij iedereen bekend zijn.

De camera-auto

Ervaringsdeskundigen die de vragenlijst over de camera-auto hebben ingevuld, zijn voornamelijk van het mannelijk geslacht en jong; driekwart van de respondenten is jonger dan 40 jaar. De respondenten zijn tevreden over het technisch functioneren van de camera. Over de uitleg en instructie rondom de camera-auto zijn de respondenten verdeeld. Een groot deel van de respondenten lijkt deze als goed te beoordelen, anderen geven echter aan dat de uitleg en instructie van een matig of slecht niveau was. Het is opvallend dat bijna de helft van de respondenten aangeeft nog geen tien diensten te hebben gewerkt met de camera-auto. Wanneer we kijken naar de verklaringen van respondenten blijkt dat de beschikbaarheid van de camera-auto hiervoor een plausibele verklaring is. Deze beschikbaarheid wordt onder andere beperkt omdat men bij het bureau één auto beschikbaar heeft en men er derhalve niet vaak mee werkt. Daarnaast rouleert de auto tussen districten en worden camera-auto's later geleverd dan gepland.

Circa 90 procent van de respondenten heeft de camera tijdens een dienst niet of nauwelijks aanzet. Minder dan vijf procent van de respondenten geeft aan dit regelmatig of vaak te doen. De meeste respondenten doen dit bij het aanspreken van jeugdgroepen of tijdens een (dreigend) incident. Daarbij zien zij in hoofdzaak een rol voor de camera rondom

opsporing en het de-escaleren van een (dreigend) incident. Mogelijk negatieve effecten van het surveilleren met de camera-auto zijn het oproepen van agressie en het bemoeilijken van contact met de jeugd, die wegvlocht vanuit de veronderstelling dat alles geregistreerd wordt ten behoeve van opsporingsdoeleinden. Tot slot zou politiepersoneel zelf zich mogelijk geremd kunnen voelen omdat zij het idee hebben 'bekeken' te worden.

Personen die ervaring hebben opgedaan met de camera-auto doen meerdere verbeteringsuggesties:

- Vergemakkelijk het downloaden van beelden van de camera-auto naar de computer.
- Maak de camera kleiner.
- Verbeter de beeldkwaliteit in het donker en wanneer het regent.
- Zorg dat de camera sneller reageert wanneer deze op afstand bestuurd wordt.
- Zorg dat het bedieningsmechanisme vanuit de auto (joystick) makkelijker te bereiken is.

Noten

1. De respons op de vragenlijst bodycam bedraagt 77 procent, de respons op de vragenlijst camera-auto's 58 procent.
2. Er zijn wel separate korpsrapportages gemaakt ten behoeve van de korpsen.
3. Afgerond op hele percentages; derhalve kan cumulatief sprake zijn van 99, 100 of 101 procent. Dit geldt ook voor de overige tabellen in deze rapportage.
4. Niet elke respondent heeft een toelichting gegeven op zijn of haar antwoord. Van de respondenten die een toelichting hebben gegeven, noemt twintig procent (technische) defecten aan de camera.
5. Cursieve tekst tussen aanhalingstekens verwijst naar letterlijke quotes van respondenten.
6. Van Ham et al. (2010). Filmen tijdens Oud & Nieuw. Ervaringen met mobiel cameratoezicht tijdens de jaarwisseling in vijf pilotkorpsen.
7. Enkele respondenten hebben niet alle eigenschappen van de bodycam gewaardeerd. Ontbrekende antwoorden zijn bij het berekenen van de percentages weggelaten.
8. IACP (2005); zie ook de bespreking van de literatuur.
9. Personen die de camera vaker meenemen (soms of vrijwel elke dienst), rapporteren procentueel gezien vaker dat zij de bodycam regelmatig of vaak gebruiken.
10. De richting van de de-escalerende werking is op basis van de antwoorden van de respondenten tweeledig: er is ervaring met de-escalatie van incidenten tussen burger en politie én incidenten tussen burgers onderling
11. De tekst in de volgende alinea's is gebaseerd op open vragen. De antwoorden op deze vragen zijn kwalitatief verwerkt.
12. Veertien procent van de respondenten geeft geen of geen duidelijk antwoord op deze vraag.
13. Een medewerker van een korps vertelt ons dat de camera-auto in dit korps per drie maanden van district wisselt; daarnaast blijkt de camera-auto niet altijd op tijd te zijn geleverd.
14. Onder andere het eigen bureau kan immers live meekijken (zie ook paragraaf 1.1).
15. De tekst in de volgende alinea's is gebaseerd op open vragen. De antwoorden op deze vragen zijn kwalitatief verwerkt.

4 Casus: de bodycam in Groningen

In Groningen heeft de bodycam een live verbinding met de meldkamer. De meldkamer is dankzij deze verbinding in staat live mee te kijken met de drager van de camera en kan op deze manier een beeld krijgen van de situatie ter plekke en - indien nodig - daarnaar handelen. Door deze live verbinding met de meldkamer onderscheidt de bodycam in Groningen zich van de bodycams die in andere korpsen worden ingezet.

De camera bestaat uit een accu die op de rug gedragen wordt en een camera die gemonteerd kan worden aan de bikerhelm of pet door middel van een elastische band. Om de camera te starten, dient men op een knop te drukken die bij de hals zit. De camera registreert vervolgens alles dat tien tot vijftien seconden gebeurt voordat de opnameknop is ingedrukt. De camera staat derhalve constant in een soort van 'sluimerstand'. Wanneer gefilmd wordt, is dit zichtbaar door middel van een visuele indicator (rode lamp). In totaal zijn er in Groningen zes camera's in omloop: twee voor de bikers, twee voor de voetposten en twee voor de beredenen.

In de casestudy is een pilotoriëntatie uitgevoerd om een goed beeld te kunnen krijgen van de toepassing en inzet van de bodycam. Tevens is onder alle ervaringsdeskundigen een korte vragenlijst uitgezet. Camerabeelden die gefilmd zijn met de bodycam hebben (nog) geen aandeel gehad in het proces van opsporing en vervolging. Aan dit aspect is in deze casestudy dan ook verder geen aandacht besteed. In de volgende paragraaf volgt een omschrijving van onze bevindingen. Tot slot volgt een afsluitende paragraaf.

4.1 Bevindingen

In onderstaande alinea's gaan we nader in op de bevindingen die naar voren zijn gekomen in de pilotoriëntatie en het vragenlijstonderzoek. In totaal hebben vijftien personen de vragenlijst retour gestuurd (negen voetposten, vier beredenen en twee bikers).

Korte omschrijving van de camera

In Groningen maken voetposten, beredenen en bikers gebruik van de bodycam. In vergelijking met de andere korpsen die deelnemen aan de pilot mobiel cameratoezicht, heeft deze camera een extra functie: een live verbinding met de meldkamer. De camera bestaat uit een accu die men onder de kleding bij zich draagt en een camera die door middel van een elastische band aan de bikerhelm of op het hoofd bevestigd wordt. Tijd en datum worden automatisch opgenomen (zogenaamde 'tags'). Overigens ontbreekt een beeldmerk dat aangeeft dat het politiebeelden betreft, hoewel dit technisch wel mogelijk is.

Uitleg en instructie

Bij de voetposten lijkt weinig aandacht te zijn besteed aan uitleg (doel, gebruiksaanwijzing) en instructie (inzet, procedure(s) en protocollen). Van de negen voetposten die de vragenlijst hebben ingevuld, geeft een aantal aan nooit een instructie (n=3) of uitleg te hebben gehad (n=2). Tevens geeft een respondent aan dat de inzet en procedures te vrijblijvend en de protocollen onduidelijk zijn. Bikers en beredenen zijn hier beter over te spreken; wel valt op dat protocollen niet altijd bekend zijn, hoewel in elke koffer van de camera een richtlijn voor gebruik aanwezig is.

Wat vindt politiepersoneel?

Het draagvlak onder personeel voor de bodycam is laag. Dit uit zich onder andere in het aantal diensten dat personeel met de camera heeft gewerkt. Ondanks het feit dat sinds enige tijd het gebruik van de camera van bovenaf wordt opgelegd, blijkt dit geen tot weinig effect te sorteren. Uit de antwoorden op een vragenlijst die begin april 2010 is uitgezet, blijkt geen enkele voetpost meer dan vijf maal met de camera op pad te zijn gegaan. Dit ondanks het gegeven dat de camera reeds twee tot vijf maanden in het team beschikbaar is.

Het geringe draagvlak is onder andere een gevolg van de slechte draagbaarheid. Vrijwel alle voetposten (n=8) beoordelen de draagbaarheid van de camera als slecht tot zeer slecht; twee bikers beoordelen de draagbaarheid als redelijk; bij de beredenen verschillen onderling de meningen, maar is men positiever. Men is met name niet te spreken over de accu die men moet dragen; deze is bijzonder groot. Het wordt als hinderlijk ervaren om naast alles wat men al bij zich draagt ook nog een camera en vooral een flinke accu mee te moeten nemen. Hoewel hier rekening mee is gehouden - de accu wordt in een tasje op de rug gedragen - blijkt dit de weerstand rondom de accu niet op te lossen. De accu wordt na verloop van tijd erg warm (dit wordt als hinderlijk ervaren), men krijgt een soort bochel op de rug ('het ziet er niet uit') en het dragen van de accu in een tasje op de rug kan volgens respondenten tot ernstige verwondingen leiden wanneer de gebruiker ten val komt. Voor één respondent is het laatstgenoemde aspect het voornaamste argument om het surveilleren met de bodycam te weigeren. Daarnaast blijkt de capaciteit van de accu ontoereikend te zijn. Slechts één respondent beschouwt deze als voldoende, dertien personen beoordelen deze als slecht tot zeer slecht en één respondent geeft op dit punt geen mening.

Verder is men niet tevreden over de kwaliteit van de beelden. Wanneer de gebruiker het hoofd stilhoudt, zijn de beelden van redelijke kwaliteit. Maar zoals een politiefunctaris aangeeft: *'het hoofd is altijd in beweging, ik moet zelf zien wat er gebeurt'*. Volgens een andere respondent zijn de beelden dan ook niet van een dusdanig niveau dat zij een rol kunnen spelen bij de opsporing en vervolging: *'ik herken mijn eigen collega's nauwelijks'*. Bovendien ontbreekt een display waarop de gebruiker kan zien wat hij filmt. Dit heeft als gevolg dat in plaats van een incident onbedoeld bijvoorbeeld de grond gefilmd wordt, zonder dat de gebruiker dit doorheeft.

Tot slot is het voor politiepersoneel de vraag wat de camera toevoegt aan het gesloten camerasysteem in de binnenstad. Met de vaste camera's kan men goed inzoomen op personen en zijn er vrijwel geen dode hoeken; bovendien kijkt de meldkamer bij deze vaste camera's reeds live mee. Daarnaast lijkt de verbinding met de meldkamer van onvoldoende kwaliteit te zijn: de beelden verschijnen hortend en stotend op het scherm.

Gezien het bovenstaande kan niet anders dan geconcludeerd worden dan dat het politiepersoneel negatief is over de bodycam. Belangrijk om te noemen, is echter dat dit vooral te wijten is aan de (on)mogelijkheden van deze specifieke camera. Indien een systeem wordt ontwikkeld dat goed werkt en kleiner en compacter is, zien respondenten de camera als een welkome en goede aanvulling.

Over mogelijke effecten van het dragen van de bodycam kan volgens ervaringsdeskundigen het volgende gezegd worden:

- Het dragen van de camera kan mogelijk preventief en de-escalierend werken, een rol spelen in het proces van opsporing en vervolging, bewijslast leveren of ten behoeve van een verbetering van het eigen functioneren worden ingezet.
- Of de inzet van de camera ook zal leiden tot een afname van het aantal incidenten wordt betwijfeld: *'de hele binnenstad hangt vol met camera's en nog slaat men op elkaar in.'*
- Een mogelijk negatief effect zou het oproepen van agressie kunnen zijn, bijvoorbeeld wanneer (dronken) burgers doorhebben dat zij ongewenst gefilmd worden. Wanneer men aan burgers niet expliciet aangeeft dat zij gefilmd worden, is het volgens respondenten de vraag of mensen de camera wel opmerken en zich anders zullen gedragen dan zij normaal doen.
- Het dragen van de camera lijkt niet te leiden tot een verhoogd veiligheidsgevoel. Geen van de respondenten die ervaring heeft opgedaan met de camera, geeft aan dat dit het geval is.

Ten aanzien van de meerwaarde van de live verbinding met de meldkamer zijn de meningen onder respondenten verdeeld. De kwaliteit van de beelden die de meldkamer binnenkrijgt, is volgens een aantal respondenten onvoldoende om een goede inschatting te kunnen maken van de situatie ter plekke; ook wordt de verbinding door sommigen als overbodig beschouwd. Het feit dat in de binnenstad al een sluitend netwerk van vaste camera's

aanwezig is, is daarvoor mogelijk een verklaring. Voorstanders van een live-verbinding met de meldkamer geven aan dat bij escalaties mogelijk sneller en adequater gereageerd kan worden. Ook wijst een enkeling erop dat het meekijken van de meldkamer juist ook tot misverstanden en onnodige problemen kan leiden. Een aantal respondenten (n=3) geeft expliciet aan het fijn te vinden dat er 'meegekeken' wordt.

4.2 Resumé

Onder de voetposten in Groningen is het draagvlak voor de bodycam vrijwel nihil. Dit is voornamelijk te wijten aan de (on)mogelijkheden van deze specifieke camera, en dan met name ten aanzien van de draagbaarheid daarvan. Over het concept van de bodycam zijn politiefunctionarissen nadrukkelijk wel te spreken; dit moet dan wel een camera 'van deze tijd' zijn. Er lijkt weinig tijd te zijn besteed aan uitleg en instructie rondom de camera.

Het is raadzaam om goed te bekijken op welke plek de camera effectief ingezet kan en moet worden om een goede aanvulling op het politiewerk te zijn: in de binnenstad is reeds sprake van een gesloten camerasysteem waarbij de meldkamer live meekijkt. Het nut van een extra camera 'op de man' in deze setting wordt in zijn algemeenheid door de respondenten betwijfeld.

Over de meerwaarde van de live verbinding met de meldkamer kan op basis van deze pilot geen uitspraak gedaan worden. De meningen van ervaringsdeskundigen verschillen op dit punt. Bovendien is de camera in een dusdanig beperkte mate gedragen, dat met deze extra functie onvoldoende ervaring is opgedaan.

5 Mening van burgers

Draagvlak binnen de samenleving voor de toepassing van mobiel cameratoezicht (camera-auto en bodycam) is wenselijk. Daarom is het belangrijk te onderzoeken wat de mening van burgers omtrent de inzet van camera-auto's en bodycams is. Derhalve hebben we in samenwerking met Intomart GfK een vragenlijst uitgezet onder burgers van 15 t/m 25 jaar oud in de gemeenten Den Haag (camera-auto, n=219) en Rotterdam (bodycam, n=281), waarin gevraagd wordt naar hun mening over deze vorm van cameratoezicht. Wij hebben gekozen voor deze leeftijdscategorie, omdat tijdens de pilotoriëntaties en uit informele (korte) interviews met ervaringsdeskundigen blijkt dat de camera's veelal worden ingezet in uitgaanssettings, bij het in beeld brengen van jeugdgroepen en het aanspreken van jeugd(groepen). De vragenlijst bestaat uit een aantal open en gesloten vragen met betrekking tot de camera-auto (Den Haag) en de bodycam (Rotterdam).¹ Hieronder bespreken we de uitkomsten van het burgeronderzoek.

5.1 De camera-auto

De allereerste vraag die aan de respondenten (n=219) is gesteld, is of zij bekend zijn met het feit dat de politie in Den Haag gebruik maakt van camera-auto's. Een kleine meerderheid van 107 personen (53 procent) is hiervan op de hoogte. Mannen (59 procent) geven vaker dan vrouwen (46 procent) aan op de hoogte te zijn van het feit dat de politie camera-auto's inzet. Zie tabel 5.1 voor een overzicht.

Tabel 5.1. Bekendheid van de camera-auto onder burgers van 15 t/m 25 jaar in Den Haag in aantallen en procenten

	Totaal	Leeftijd		Geslacht	
		15-18 jaar	19-25 jaar	Man	Vrouw
Totaal	219	41	178	76	143
Ja	53%	53%	52%	59%	46%
Nee	47%	47%	48%	41%	54%

Aan de personen die hebben aangegeven te weten dat de politie met een camera-auto werkt (n=107), is gevraagd of zij hebben gezien dat de politie met een camera-auto werkt. De meerderheid (61 procent) geeft aan dit niet daadwerkelijk zelf gezien te hebben. Dit geldt vooral voor personen van 15 t/m 18 jaar (77 procent); bij jongeren van 19 t/m 25 jaar is dit ongeveer gelijk verdeeld. Meer mannen (47 procent) dan vrouwen (29 procent) hebben gezien dat de politie met een camera-auto werkt. In tabel 5.2 staat een overzicht van de genoemde cijfers.

Tabel 5.2. Respondenten die weten dat de politie met een camera-auto werkt en dit hebben gezien in aantallen en procenten

	Totaal	Leeftijd		Geslacht	
		15-18 jaar	19-25 jaar	Man	Vrouw
Totaal	107	22	85	46	61
Ja	39%	23%	47%	47%	29%
Nee	61%	77%	53%	53%	71%

Aan het gehele burgerpanel in Den Haag (n=219) is gevraagd of zij zich anders zouden gaan gedragen wanneer zij zien dat de politie gebruikmaakt van een camera-auto. Een ruime meerderheid van de personen (79 procent) geeft aan dat het gebruik van de camera-auto het eigen gedrag niet beïnvloedt. Leeftijd en geslacht maken daarbij geen verschil. Een aantal respondenten (13 procent) geeft aan zich rustiger te zullen gedragen richting de politie; dit geldt in iets meerdere mate voor personen van 19 t/m 25 jaar oud. Tevens geeft een klein deel van de respondenten (5 procent) aan zich uitdagender richting politieagenten te zullen gedragen. Dit komt vaker voor onder jongens en onder personen van 15 t/m 18 jaar. In tabel 5.3 staat een overzicht van de genoemde cijfers.

Tabel 5.3. Verandering in gedrag bij gebruik camera-auto in aantallen en procenten

	Totaal	Leeftijd		Geslacht	
		15-18 jaar	19-25 jaar	Man	Vrouw
Totaal	219	41	178	76	143
Nee, dit beïnvloedt mijn gedrag niet	79%	80%	78%	77%	81%
Ja, dit zorgt ervoor dat ik me rustiger gedraag	13%	10%	14%	13%	12%
Ja, dit zorgt ervoor dat ik me meer uitdagend gedraag	5%	8%	3%	8%	2%
Anders	4%	2%	5%	2%	5%

Tevens is de burgers uit Den Haag (n=219) gevraagd naar hun mening omtrent het inzetten van camera-auto's. De overgrote meerderheid (97 procent) van de respondenten beschouwt het inzetten van camera-auto's als een goed initiatief. Het meest genoemde argument dat

deze burgers (n=212) hiervoor aandragen, is de bewijsvoering; meer dan een derde van de respondenten noemt dit aspect. Daarnaast kan de camera-auto naar hun mening een rol spelen in de opsporing (14 procent), bijdragen aan de veiligheid op straat (11 procent) of een rol spelen bij het nagaan van de gang van zaken in een (onoverzichtelijke) gebeurtenis (10 procent). Tot slot noemt zeven procent van de burgers als positief punt dat er op deze wijze extra controle is: de camera is een goede aanvulling op het menselijk oog.

Naast deze vijf meest genoemde argumenten, geeft een aantal personen aan dat de camera-auto bij kan dragen aan de veiligheid van agenten en mogelijk een preventieve, de-escalerende werking kan hebben. Een klein aantal personen vindt dat de camerabeelden ook voor het lerend vermogen van de politie kunnen dienen of ziet andere voordelen van het gebruik van de camera. Tot slot geeft een aantal personen aan dat hun mening over het inzetten van de camera-auto afhankelijk is van de situatie waarin dat gebeurt; zo zou de camera niet moeten worden gebruikt om kleine overtredingen te bestraffen. Mogelijk negatieve punten ten aanzien van de inzet van de camera-auto zijn volgens burgers een (eventuele) schending van de privacy (47 procent) en in mindere mate de kosten die met een dergelijk project gepaard gaan (4 procent). Meer dan een derde van de burgers (37 procent) ziet geen negatieve punten met betrekking tot de inzet van de camera-auto.

5.2 De bodycam

De allereerste vraag die aan de Rotterdamse respondenten (n=281) is gesteld, is of zij bekend zijn met het feit dat de politie in Rotterdam gebruik maakt van de bodycam. Iets minder dan de helft van de respondenten (47 procent) is daarvan op de hoogte. Dit is bekender onder personen van 19 t/m 25 jaar en onder mannen. Zie tabel 5.4 voor een overzicht.

Tabel 5.4. Bekendheid van de bodycam onder burgers van 15 t/m 25 jaar in Rotterdam in aantallen en procenten

	Totaal	Leeftijd		Geslacht	
		15-18 jaar	19-25 jaar	Man	Vrouw
Totaal	281	61	220	76	143
Ja	47%	41%	50%	57%	37%
Nee	53%	59%	50%	43%	63%

Aan de personen die hebben aangegeven te weten dat de politie met een bodycam werkt (n=126), is gevraagd of zij hebben gezien dat de politie met een bodycam werkt. De meerderheid (67 procent) geeft aan dit niet daadwerkelijk zelf gezien te hebben. De leeftijd van respondenten maakt daarbij nauwelijks verschil; meer mannen (37 procent) dan vrouwen (27 procent) hebben gezien dat de politie met een bodycam werkt. In tabel 5.5 staat een overzicht van de genoemde cijfers.

Tabel 5.5. Respondenten die weten dat de politie met een bodycam werkt en dit hebben gezien in aantallen en procenten

	Totaal	Leeftijd		Geslacht	
		15-18 jaar	19-25 jaar	Man	Vrouw
Totaal	126	24	102	56	70
Ja	33%	32%	34%	37%	27%
Nee	67%	68%	66%	63%	73%

Aan het gehele burgerpanel in Rotterdam (n=281) is gevraagd of zij zich anders zouden gaan gedragen wanneer zij zien dat de politie gebruikmaakt van een bodycam. Een ruime meerderheid van de personen (87 procent) geeft aan dat het gebruik van de bodycam het eigen gedrag niet beïnvloedt. Leeftijd en geslacht maken daarbij geen verschil. Een aantal respondenten (9 procent) geeft aan zich rustiger te zullen gedragen richting de politie; dit geldt vaker voor personen van 15 t/m 18 jaar oud. Tevens geeft een zeer klein deel van de respondenten (1 procent) aan zich uitdagender richting politieagenten te zullen gedragen. Dit komt vaker voor onder jongens en onder personen van 19 t/m 25 jaar. In tabel 5.6 staat een overzicht van de genoemde cijfers.

Tabel 5.6. Verandering in gedrag van burgers door gebruik van de bodycam in aantallen en procenten

	Totaal	Leeftijd		Geslacht	
		15-18 jaar	19-25 jaar	Man	Vrouw
Totaal	281	41	178	76	143
Nee, dit beïnvloedt mijn gedrag niet	87%	85%	87%	86%	88%
Ja, dit zorgt ervoor dat ik me rustiger gedraag	9%	13%	7%	8%	9%
Ja, dit zorgt ervoor dat ik me meer uitdagend gedraag	1%	0%	2%	2%	0%
Anders	4%	1%	5%	4%	3%

Tevens is de burgers uit Rotterdam (n=281) gevraagd naar de mening betreffende het inzetten van de bodycam. De overgrote meerderheid (96 procent) van de respondenten beschouwt het inzetten van de bodycam als een goed initiatief. Het meest genoemde argument dat burgers (n=263) hiervoor aandragen, is de bewijsvoering; bijna een derde (31 procent) van de respondenten noemt dit aspect. Daarnaast kan de bodycam naar hun mening bijdragen aan de veiligheid op straat (17 procent) of een rol spelen in de opsporing (14 procent); door twaalf procent van de respondenten wordt de camera als een goed instrument voor extra controle gezien: de camera is een goede aanvulling op het menselijk oog. Tot slot geeft zeven procent van de respondenten aan dat de camera mogelijk bij kan dragen aan de veiligheid van agenten zelf. Naast deze door burgers meest genoemde argumenten, geeft een aantal personen aan dat de camerabeelden ook ter lerend vermogen van de politie kunnen dienen. Verder geeft een aantal personen aan dat hun mening over het inzetten van bodycam afhankelijk is van de situatie waarin dat gebeurt; zo zou de camera niet moe-

ten worden gebruikt om kleine overtredingen te bestraffen, moet de camera niet continu aanstaan en wordt het als onprettig ervaren om in elk 1-op-1-gesprek met een agent te kunnen worden gefilmd. Kortom, de camera moet alleen in situaties die daarom vragen, worden aangezet. Mogelijk negatieve punten ten aanzien van de inzet van de bodycam zijn volgens burgers een (eventuele) schending van de privacy (51 procent) en de kosten die met een dergelijk project gepaard gaan (4 procent). Daarnaast vraagt een aantal personen (5 procent) zich af of het inzetten van de camera wel nut heeft of vermoedt zij dat gebruik van de bodycam ook geweld kan oproepen. Bijna een derde van de burgers (31 procent) ziet in het geheel geen negatieve punten met betrekking tot de inzet van de bodycam.

5.3 Resumé

Om ook de burger aan het woord te laten over mobiel cameratoezicht zijn in Rotterdam en Den Haag in totaal 500 burgers van 15 t/m 25 jaar oud ondervraagd. Circa de helft van de burgers van 15 t/m 25 jaar oud is bekend met het feit dat de politie rondrijdt met een camera-auto. Dit is vaker bekend onder mannelijke burgers van 19 t/m 25 jaar oud. Meer dan 95 procent van de respondenten geeft aan het inzetten van de camera-auto een goed initiatief te vinden; zij zien daarbij vooral een rol voor de camera-auto weggelegd in de bewijsvoering en rondom de opsporing. Meer dan een derde van de burgers (37 procent) heeft geen enkel bezwaar tegen de inzet van camera-auto's, maar bijna de helft van de respondenten (47 procent) noemt de aantasting van de privacy als een (mogelijk) bezwaar. Meer dan tien procent van de burgers geeft aan zich rustiger te zullen gedragen richting politiepersoneel wanneer de politie met een camera-auto surveilleert. Echter, circa vijf procent van de respondenten geeft aan zich juist uitdagender te zullen gedragen richting politiepersoneel. Het betreft in deze gevallen voornamelijk mannen tussen de 15 en 18 jaar oud. De meeste burgers geven aan zich niet anders te zullen gedragen.

Circa de helft van de mensen is bekend met het feit dat de politie bodycams inzet. Mannen en personen in de leeftijd van 19 t/m 25 jaar oud zijn hiervan vaker op de hoogte. Meer dan 95 procent van de respondenten geeft aan het inzetten van de bodycam een goed initiatief te vinden; zij zien daarbij vooral een rol voor de bodycam weggelegd in de bewijsvoering en het verbeteren van de veiligheid op straat. Bijna een derde van de respondenten (31 procent) geeft aan geen bezwaren te hebben tegen de inzet van de bodycam, circa de helft van de respondenten noemt als (mogelijk) bezwaar schending van de privacy. Van de burgers geeft negen procent aan zich rustiger te zullen gedragen richting politiepersoneel wanneer deze gebruik maakt van een bodycam en vrijwel geen enkele respondent lijkt zich uitdagender richting politiepersoneel op te zullen stellen. De meeste burgers geven aan zich niet anders te zullen gedragen.

Noten

1. Zie bijlage 5 voor de vragenlijst.

6 Beeldmateriaal in het proces van opsporing en vervolging

In onderstaande paragrafen besteden we aandacht aan de rol die beeldmateriaal heeft gespeeld in het proces van opsporing en vervolging. Daartoe hebben wij de projectleiders in de vijf pilotkorpussen gevraagd te inventariseren in hoeveel zaken camerabeelden een rol hebben gespeeld bij de opsporing en vervolging van verdachten. Zij hebben negentien zaken aangeleverd. Zestien van deze negentien zaken zijn 'uitgelopen' in telefonische interviews. Daarnaast hebben wij ervaringsdeskundigen in de onder hen uitgezette vragenlijst zelf gevraagd of beelden die zij gefilmd hebben rondom opsporing en vervolging gebruikt zijn. In totaal hebben 58 respondenten hierop bevestigend geantwoord. Respondenten die aangaven benaderd te willen worden voor extra informatie (n=29), hebben wij een vragenlijst voorgelegd. Vier respondenten hebben deze vragenlijst ingevuld geretourneerd.¹ Het is belangrijk om te vermelden dat het aantal aangeleverde zaken onvoldoende is om een hard oordeel te kunnen vellen over het nut van beeldmateriaal van de bodycam en de camera-auto in het proces van opsporing en vervolging.

6.1 Camerabeelden in het proces van opsporing en vervolging

Het is lastig om precies vast te stellen in hoeveel strafrechtelijke onderzoeken sinds de start van de pilot in de vijf regio's beeldmateriaal van de bodycam of de camera-auto een rol heeft gespeeld. In totaal hebben 58 politiefunctionarissen in het vragenlijstonderzoek aangegeven dat beeldmateriaal is gebruikt in het proces van opsporing en vervolging en daarnaast hebben projectleiders negentien zaken aangedragen.

In totaal hebben we van vijftientig zaken, dertien bodycam- en twaalf camera-autozaken, informatie ontvangen. Daarbij gaan we uit van onderrapportage omdat er mogelijk meer zaken in de vijf regio's hebben gespeeld.² In de volgende alinea's gaan we in op de achtergronden van zaken waarbij beelden van de bodycam of de camera-auto een rol hebben gespeeld in het proces van opsporing.

6.1.1 Beelden van de bodycam

De bodycam is nadrukkelijk in het nieuws gekomen nadat politiebeelden van de rellen in Hoek van Holland de media bereikten. Net als andere camerabeelden - die onder andere op YouTube verschenen - zijn deze beelden door de recherche veiliggesteld en ingezet om de identiteit van relschoppers te achterhalen. Concreet hebben de met de bodycam gefilmde beelden tijdens de rellen in Hoek van Holland geleid tot de aanhouding en identificatie van vijf verdachten. In een andere zaak blijken de beelden van de bodycam indirect bij te dragen aan de opsporing van een verdachte. Videobeelden van twee personen met capuchon/pet en zonder hoofdbedekking zijn tot foto's bewerkt en worden gepresenteerd in een persoonsgerichte briefing. Deze briefing is later bekeken door agenten van een ander team, die de gefilmde persoon herkennen als verdachte van een pintransactie met een gestolen bankpas. Tevens heeft het tonen van beeldmateriaal meermaals geleid tot de veroordeling van een verdachte, onder andere met betrekking tot auto-inbraak en poging tot zware mishandeling. In laatstgenoemde zaak heeft de verdachte tijdens de Oud & Nieuw opzettelijk een vuurwerkpijl in de richting van agenten afgeschoten.

Intermezzo - De rol van camerabeelden in de rechtszaal

Een 22-jarige man uit Zoetermeer is voor de supersnelrechter verschenen op verdenking van poging tot zware mishandeling van twee agenten. De man vuurt in Benthuizen vuurpijlen af in de richting van een groep mensen en een paar agenten. Wanneer twee bikers in de richting van de verdachte fietsen, vuurt hij een pijl in hun richting af. Hierbij vliegt de pijl rakelings langs het hoofd van een van de agenten. Eén van hen heeft een camera op zijn helm en de camerabeelden worden getoond in de rechtszaal. De verdachte ontkent expres op de agenten te hebben geschoten, maar de rechter acht hem schuldig aan poging tot zware mishandeling. De officier van justitie eist vier maanden gevangenisstraf waarvan twee maanden voorwaardelijk en huisarrest tijdens de volgende jaarwisseling. De rechter legt deze straf op. Daarnaast moet de dader aan beide agenten een schadevergoeding van 250 euro betalen. (Bron: www.uwhuisveilig.nl)

Een respondent geeft aan dat beelden die hij heeft gemaakt, in meerdere gevallen zijn gebruikt in het proces van opsporing en vervolging. Het betreft a) belediging en verzet bij aanhouding en b) een bekeurings situatie die uitloopt op mishandeling en belediging. Opvallend aan deze zaken is dat de verdachten gewezen zijn op het feit dat de camera aanwezig is. In beide zaken is alcohol in het spel en maakt de verdachte deel uit van een groep.

Intermezzo - Het gedrag van dronken personen en personen die zich in groepen bevinden

In een gesprek met enkele ervaringsdeskundigen tijdens het meelopen van een dienst blijkt dat zij vooral repressie (vervolging) en preventie als voornaamste doel van de camera beschouwen. Tevens zijn zij van mening dat preventie niet altijd mogelijk zal zijn. Boze en dronken dan wel gedroegde burgers merken de camera niet op en zullen vermoedelijk niet eerder inbinden. Tevens twijfelen zij eraan of met de camera het gedrag van groepen personen beheerst kan worden. Binnen een groep zullen mensen zich immers toch nog betrekkelijk anoniem voelen en eerder geneigd zijn heibel te trappen.

In meerdere zaken lijkt het beeldmateriaal een beperkte of geen rol te spelen. Dit blijkt onder meer een gevolg van het feit dat bruikbaar beeldmateriaal ontbreekt - het incident is reeds gepasseerd wanneer de camera wordt aangezet - en het OM de beelden in de rechtszitting achterwege laat daar er reeds voldoende bewijs is. In één geval is onduidelijk of beeldmateriaal nog gebruikt zal worden: de verdachten zijn reeds met naam en toenaam bij de politie bekend. Wel zijn de beelden veilig gesteld.

In totaal hebben wij zicht gekregen op de achtergronden van dertien zaken waarbij camerabeelden van de bodycam een rol hebben gespeeld. Het type delicten in deze zaken varieert, maar heeft vooral betrekking op geweldsdelicten zoals wederspanning (n=3) en hevig verzet bij arrestatie (n=1) dan wel openlijke geweldpleging (n=2) en (poging tot zware) mishandeling (n=3). Eenmaal is sprake van baldadigheid en van bedreiging; belediging en vermogensdelicten worden beiden tweemaal op beeld vastgelegd.³

6.1.2 Beelden van de camera-auto

Uit de door projectleiders en ervaringsdeskundigen aangeleverde zaken blijkt dat beelden van de camera-auto in verschillende situaties zijn veiliggesteld. In de eerste plaats wordt beeldmateriaal van de camera-auto blijkens de input van projectleiders en ervaringsdeskundigen gebruikt om de situatie rond een plaats delict te tonen. Doel van het vastleggen van de plaats delict is om getuigen (achteraf) nog te kunnen identificeren, om collega's van de recherche in de gelegenheid te stellen een beeld van de plaats delict te vormen en om - in geval van een opsporingsonderzoek - de situatie goed te kunnen reconstrueren.⁴ Het laatste is onder andere rondom een zelfdoding het geval, wanneer het aanvankelijk onduidelijk is of een zaak als zelfdoding aangemerkt kan worden. Wanneer eenmaal duidelijk is dat het een zelfdoding betreft, worden de beelden niet verder gebruikt.

Camerabeelden zijn verder gebruikt voor het verklaren van een verkeersongeval, waarbij een vrachtwagen de hoek om gaat, overhelt en omvalt. In dit geval hebben beelden een rol gespeeld bij het onderzoek van de verkeersongevallendienst. Deze beelden hebben - in combinatie met technisch onderzoek aan het voertuig - aangetoond dat de ophanging niet correct en het voertuig overbeladen was.

Daarnaast zijn beelden veiliggesteld voor nader onderzoek wanneer verdachten op heterdaad worden betrapt. Dit is onder andere gebeurd ter zake belediging (de verdachte beledigt de politieagenten door een middelvinger naar hen op te steken), vernieling van een dienstvoertuig en rijden onder invloed. In het laatste geval is beeldmateriaal veiliggesteld om de verdachte - nadat deze tegen een boom tot stilstand is gekomen - gedurende achttien minuten uit te laten tieren. De beelden bieden ondersteunend bewijs en zijn zoals de respondent het zegt *'met geen pen te beschrijven'*. Eenmaal zijn de beelden van de camera-auto in beslag genomen door de Rijksrecherche. Het betreft hier een zaak waarbij agenten een vuurwapen gebruiken en er een dodelijk slachtoffer valt.

In totaal hebben wij zicht gekregen op de achtergronden van twaalf zaken waarbij camera-beelden van de camera-auto een rol hebben gespeeld. Het type zaken varieert, maar heeft vooral betrekking op acties rondom de plaats delict (n=5). Tevens heeft de camera-auto een aantal maal (n=3) een belediging op beeld vastgelegd. In een enkel geval wordt een diefstal (n=1), een vernieling (n=1), een verkeersongeluk (n=1) of bewijs ten aanzien van rijden onder invloed (n=1) met de camera opgenomen.

6.2 Bruikbaarheid van beeldmateriaal

Uit de vorige paragraaf wordt duidelijk dat het beeldmateriaal van de bodycam en de camera-auto heeft bijgedragen aan de veroordeling van verdachten, maar ook dat beeldmateriaal in een zitting achterwege blijft of wordt gebruikt om een sfeerbeeld van het plaats delict te geven. Tevens is beeldmateriaal in een aantal gevallen niet gebruikt in het proces van opsporing en vervolging, onder andere vanwege de beperkte bruikbaarheid daarvan. In totaal hebben wij zestien van de 35 bekende zaken (63 procent) verder verdiept.⁵ Het betreft hier tien zaken waarbij beeldmateriaal is opgenomen met de camera-auto; bij zes zaken hebben beelden van de bodycam een rol gespeeld.

6.2.1 Beelden van de bodycam

Beelden van de bodycam zijn onder andere gebruikt in het proces van opsporing en vervolging van verdachten. Beelden zijn in één geval via de Rijksrecherche bij de recherche terechtgekomen, in een ander geval is het veiligstellen van de beelden in gang gezet door een daartoe aangewezen coördinator. Tevens is in een regiokorps een centraal aanleverpunt gerealiseerd, waar beelden worden veiliggesteld. Deze werkwijze wordt - in verband met de (reis)tijd die dit proces in beslag neemt - niet door iedereen positief gewaardeerd. In twee van de zes uitgelopen zaken waarbij de bodycam betrokken is, zijn de beelden gebruikt door de Officier van Justitie (OvJ) en ter terechtzitting getoond. In beide zaken zijn de gedragingen van betrokkenen goed waarneembaar.

Volgens een respondent van de recherche moet de kwaliteit van het beeldmateriaal vooral bekeken worden vanuit het doel dat men met de beelden nastreeft. Wanneer beelden voor de opsporing worden gebruikt (herkenning en vastleggen van strafbare feiten), is mogelijk sprake van een andere insteek dan wanneer de camera vanuit een openbare ordeperspectief wordt ingezet. In dat geval is volgens deze respondent de beeldkwaliteit van minder groot belang. Een andere respondent geeft ook aan dat de beeld- en eventueel geluidskwaliteit niet van doorslaggevend belang hoeft te zijn. Door hem wordt geconstateerd dat ook de gebruiksvriendelijkheid en het draaggemak van de bodycam zeer belangrijk zijn. Immers, wanneer de camera door een gebrekkige gebruiksvriendelijkheid en slecht draaggemak nauwelijks gedragen wordt, zal de camera weinig gebruikt worden en krijgt de recherche derhalve ook weinig zaken aangeleverd. Wanneer een betere draagbaarheid en verbeterd gebruiksgemak leiden tot een suboptimale kwaliteit van beeld en geluid, moet dit volgens deze respondent dan mogelijk voor lief worden genomen.

Intermezzo - Het herkennen van verdachten aan de hand van beeldmateriaal

Het herkennen van verdachten is gelet op de kwaliteit van de beelden lastig. Niet alleen is het donker en beweegt de camera veel, het beeldmateriaal moet bovendien bewerkt worden door de digitale recherche. Dit komt omdat het beeldmateriaal is gefilmd vanaf de schouder, waardoor de hoek van de beelden 45 graden gedraaid moet worden. De herkenning van verdachten is niet alleen gebaseerd op gezichtsherkenning, maar onder andere ook op kleding. Het stapelen van beeldmateriaal van verschillende bronnen (YouTube en ander beeldmateriaal) blijkt daarbij een goede strategie. (Bron: Interview)

De bruikbaarheid van het beeldmateriaal in de opsporing kan mogelijk verbeterd worden door de kwaliteit van de camera's zelf te verbeteren (wanneer in het donker of op grotere afstand wordt opgenomen) en door goed na te denken over de bevestigingsplaats van de camera. Deze moet overzicht bieden, maar er ook voor zorgen dat beelden stabiel genoeg zijn om later persoonsherkenningen op te kunnen baseren. Respondenten zijn het onderling niet eens over de plek waar de camera het best bevestigd kan worden: de een pleit voor de schouder vanwege het stabiele beeld dat dit oplevert in vergelijking met het dragen van de camera op het hoofd, de ander geeft juist de voorkeur aan het overzicht dat het dragen van de camera op het hoofd met zich meebrengt en neemt het instabieler beeld voor lief. Volgens een respondent kan het instabiele beeld bovendien worden voorkomen door één persoon met de bodycam overzicht over een situatie te laten houden. Nadeel daarvan is dan wel dat het lijkt alsof deze persoon passief is in vergelijking met andere collega's. Een laatste suggestie van een respondent betreft het ten volle benutten van geluidsmateriaal, wanneer de bodycam over deze functie beschikt. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het roepen van signalementen en gedragingen van personen, het noemen van feitelijke omstandigheden en het noemen van feitelijke zaken. Dit kan volgens deze respondent achteraf - wanneer de beelden bestudeerd worden - cruciaal zijn.

6.2.2 Beelden van de camera-auto

Uit de interviews en antwoorden op de vragenlijsten komt naar voren dat de korpsen een verschillende werkwijze hanteren voor het veiligstellen van beeldmateriaal. In het ene korps dragen politiefunctionarissen zelf zorg voor het veiligstellen van de beelden, terwijl in het andere korps alleen de Chef van Dienst geautoriseerd is de harde schijf uit de camera-auto te halen. Het veiligstellen van de beelden gebeurt vervolgens door een daartoe aangewezen afdeling. Bij een derde regiokorps dat betrokken is bij de pilot zijn - in ieder geval bij één wijkteam - twee personen geautoriseerd om de beelden veilig te stellen en uit te lezen. De beelden worden in dit geval veiliggesteld op verzoek van de politiefunctionaris zelf of op verzoek van diens leidinggevende. Beelden worden in dit regiokorps vervolgens alleen op verzoek van de OvJ ook op de terechtzitting getoond.

De opsporingsindicatie die de recherche aan een zaak geeft, lijkt af te hangen van de specifieke zaak waarvoor beeldmateriaal is veiliggesteld. Dit kan het opsporen van getuigen, het reconstrueren van een plaats delict maar ook het proces van opsporing en vervolging zijn

(bijvoorbeeld ter zake belediging). Indien nodig worden ook wijkagenten of agenten van andere teams bij het onderzoek betrokken, doordat ook zij de beelden te zien krijgen.

Intermezzo - Het herkennen van verdachten aan de hand van beeldmateriaal

Tijdens een reguliere surveillance wordt een jongen op een scooter aangesproken. Deze gaat er vandoor en wordt achtervolgd door de camera-auto. Wanneer hij onderuit gaat met de scooter, rent hij een portiek in waar hij zich ontdoet van zijn jas en pet. Op de beelden is duidelijk te zien welk portiek de verdachte in rent, zodat achteraf precies kan worden vastgesteld waar de verdachte zich van zijn kleding ontdaan heeft. Deze beelden zijn veiliggesteld en de verdachte heeft inmiddels bekend. In de schuur van de verdachte zijn bovendien nog eens vier gestolen scooters teruggevonden. (Bron: Interview)

Het belangrijkste punt om de bruikbaarheid van de beelden in het proces van opsporing en vervolging te verbeteren, is volgens een respondent een verbetering in de communicatie. Deze respondent stelt dat wanneer de camera-auto meer gemeengoed wordt, het middel meer aanvaard wordt en meer als middel zal worden ingezet. Deze 'gewenning' ontbreekt volgens een respondent (vooralsnog) bij sommige wijkteams, waardoor de camera-auto nog in te weinig situaties wordt ingezet. In een gesprek met een andere respondent komt naar voren dat de recherche aangeeft tevreden te zijn over de beeldkwaliteit en het geluid, maar dat gebruikers van de camera-auto moeten leren om dichterbij de plaats delict te staan. Dit leidt tot kwalitatief betere beelden en bovendien is het op deze wijze ook goed mogelijk geluid op te nemen.

6.3 Resumé

Camerabeelden van de bodycam en de camera-auto hebben tot op heden in minimaal 25 zaken een rol gespeeld in het proces van opsporing en vervolging. Beelden van de bodycam zijn ingezet in het proces van opsporing en vervolging en hebben in een aantal gevallen (in grote mate) een bijdrage geleverd. Beelden van de camera-auto zijn niet alleen gebruikt in het proces van opsporing en vervolging, maar zijn tevens gebruikt om de situatie rond een plaats delict te tonen c.q. te kunnen reconstrueren.

De bruikbaarheid van beelden van de bodycam voor de opsporing kan mogelijk verbeterd worden door meer aandacht te besteden aan de kwaliteit en de bevestigingspositie van de camera. Deze moet een stabiel beeld geven. Daarbij moet worden opgemerkt dat dit wellicht anders ligt wanneer de camera niet voor de opsporing, maar bij het handhaven van de openbare orde wordt ingezet. De geluidsopnamefunctie van de bodycam kan mogelijk een rol spelen bij de opsporing en vervolging, wanneer gebruikers feitelijke omstandigheden en zaken tijdens het opnemen nadrukkelijk benoemen. De bruikbaarheid van beelden van de camera-auto voor de opsporing kan vooral verbeteren door de camera-auto meer in te zetten: nog niet iedereen is aan de aanwezigheid van dit middel gewend geraakt. Ook is het belangrijk dat de camera-auto, indien mogelijk, dichterbij de plaats delict wordt ingezet. Dit kan betere beelden en mogelijk bruikbaar geluidsmateriaal opleveren.

Noten

1. Zie bijlage 6 voor de vragenlijst die aan deze ervaringsdeskundigen is voorgelegd.
2. Vanwege respondenten die hebben gereageerd op dezelfde zaak is het niet mogelijk om een maximum aantal zaken te rapporteren.
3. In twee zaken is sprake van twee delicten, waardoor het totaal aantal delicten niet gelijk is aan het aantal zaken; het aantal met de camera opgenomen delicten bedraagt in totaal vijftien.
4. Ook in hoofdstuk twee is geconstateerd dat beelden van de camera-auto (ICCS) onder andere behulpzaam kunnen zijn bij het bepalen van het sfeerbeeld op een plaats delict.
5. Zie voor de vragenlijst bijlage 6.

7 De balans opgemaakt

Dit laatste hoofdstuk geldt als een samenvatting van de voorgaande hoofdstukken. Achtereenvolgens passeren in verkorte vorm de aanleiding van het onderzoek, de gehanteerde methoden en technieken, de onderzoeksvragen en antwoorden en conclusies en aanbevelingen de revue.

7.1 Aanleiding

In februari 2008 melden verschillende media dat de Maastrichtse politie in navolging van de politie in Groot-Brittannië gebruik zal gaan maken van minicamera's op de helm. De Maastrichtse politie is daarmee het eerste korps dat minicamera's in gebruik neemt. Momenteel wordt in Nederland het gebruik van minicamera's binnen de politie uitgebreid. Sinds september 2009 zijn vijf politiekorpsen (Groningen, Haaglanden, Hollands Midden, Rotterdam-Rijnmond en Twente) betrokken bij het pilotproject 'Cameratoepassingen in de noodhulp'. De centrale vraag die in onderhavig rapport gesteld wordt, is wat mobiel cameratoezicht voor de politie oplevert. Om daar uitspraken over te doen, is de pilot in de vijf deelnemende politieregio's geëvalueerd.

7.2 Methoden van onderzoek

In de korpsen Haaglanden, Hollands Midden, Rotterdam-Rijnmond en Twente zijn dezelfde methoden van onderzoek gebruikt. In de politieregio Groningen hebben wij vanwege de unieke live verbinding van de bodycam met de meldkamer en het beperkt aantal ervaringsdeskundigen - waardoor geen betrouwbare uitspraken op kwantitatief niveau gedaan kunnen worden - een casestudy uitgevoerd.

Literatuuronderzoek - Op basis van een literatuurverkenning is geïnventariseerd welke ervaringen men in het buitenland heeft met soortgelijke vormen van (mobiel) cameratoezicht, wat de resultaten zijn en hoe burgers en politiefunctionarissen tegenover de inzet van mobiele camera's staan.

Pilotoriëntatie - Binnen iedere pilot is een dienst meegedraaid. De observaties en informatie uit gesprekken met respondenten tijdens deze pilotoriëntatie zijn in het onderzoek verwerkt.

Vragenlijstonderzoek - Er zijn vragenlijsten (bodycam en camera-auto) uitgezet onder 731 ervaringsdeskundigen in de regiokorpsen Haaglanden, Hollands Midden, Rotterdam-Rijnmond en Twente. In Groningen is in het kader van de casestudy een verkorte vragenlijst uitgezet. Tot slot is een korte vragenlijst voorgelegd aan een door Intomart GfK geselecteerd burgerpanel van 500 jongeren tussen de 15 en 25 jaar oud.

Casusbeschrijving - Per pilotkorps zijn - indien mogelijk - casus nader beschreven als het gaat om de waarde van het beeldmateriaal in het proces van opsporing en vervolging. De achtergrond van de zaak en de ervaringen met het beeldmateriaal in de opsporing en rechtsgang staan hierbij centraal.

Het is gebleken dat de procesmatige kant van het opstarten van de pilots in de regio's van invloed is geweest op het verloop van het onderzoek. Weinig deelnemende agenten, later dan geplande operationele inzet, minder ervaringsdeskundigen dan gepland, het tussentijds wisselen van camerasysteem en het aanpassen van de functionaliteit van een camerasysteem zijn voorbeelden daarvan. Met deze procesmatige beperkingen is in het onderzoek zoveel mogelijk rekening gehouden.

7.3 Onderzoeksvragen en antwoorden

De centrale vraag die in onderhavig rapport gesteld wordt, is wat mobiel cameratoezicht voor de politie oplevert. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zijn in onderhavig onderzoek een aantal deelvragen gesteld:

- Hoe ervaren agenten het gebruik en de toepassing van de camera?
- Wat vindt de burger c.q. het publiek van het gebruik van camera's door de politie?
- In hoeverre wordt beeldmateriaal dat is gegenereerd in het proces van opsporing en vervolging gebruikt, met welk resultaat en welke ervaringen zijn er?

Deze vragen worden in paragrafen 7.3.2, 7.3.3 en 7.3.4 beantwoord. Allereerst wordt echter ingegaan op de belangrijkste bevindingen uit de literatuur.

7.3.1 Belangrijkste bevindingen uit de literatuur

De bodycam

De bodycam is een mobiele camera die aan jas, pet of helm kan worden bevestigd. Hoewel in het buitenland al veel gebruik van de bodycam lijkt te worden gemaakt, ontbreken grondige evaluaties van dit instrument veelal. Naast het de-escalerende effect en de rol van camerabeelden in het proces van opsporing en vervolging, leidt de inzet van bodycams tevens tot een tijdsbesparing. Deze tijdsbesparing wordt onder andere benut door

het inzetten van extra surveillance, waarmee de zichtbaarheid van de politie op straat toeneemt. Ondanks deze voordelen komt uit eerder onderzoek naar voren dat niet iedereen gebruikmaakt van de ter beschikking gestelde bodycams. Sommige ervaringsdeskundigen blijken - in ieder geval voor hun gevoel - in plaats van minder juist extra tijd kwijt te zijn, bij anderen ontstond door een kennislacune ten aanzien van de technologie een te hoge drempel om tot consequent gebruik van de bodycam over te gaan.

Uit eerder onderzoek blijkt het merendeel (90%) van de burgers geen problemen te hebben met de inzet van de bodycam. Het belangrijkste bezwaar dat burgers hebben, heeft betrekking op mogelijke schending van de privacy. Tevens willen zij op de hoogte worden gesteld wanneer zij gefilmd worden. Het is - zo blijkt uit eerder onderzoek - belangrijk dat gebruikers van de bodycam een adequate training ontvangen. Daarnaast is het van belang dat - voordat de bodycam kan worden ingezet - het gebruik van de camera en camera-beelden juridisch is vastgelegd, bijvoorbeeld in protocollen. Tevens moet de camera zelf aan een aantal 'basiseisen' voldoen. Deze eisen hebben onder andere betrekking op de bediening van de camera, de gebruiksvriendelijkheid (draagbaarheid) en technische aspecten zoals de batterijduur.

De camera-auto

Grondige evaluaties naar camera-auto's die voorzien zijn van een camera met een bereik van 360 graden ontbreken. Ten aanzien van een ander type camera-auto, waarbij de camera een beperkt bereik heeft (In Car Camera Systems, ofwel ICCS), zijn evaluaties mondjesmaat voorhanden. Uit dit beperkte aantal evaluaties blijkt dat de inzet van de camera-auto de-escalierend zou kunnen werken, een rol kan spelen in de bewijsvoering en kan helpen bij de sfeerbepaling en het reconstrueren van een incident (type en ernst agressie). Daarnaast lijkt de inzet van camera-auto's te leiden tot een tijdsbesparing, met name in zaken waarin het woord van de burger tegen het woord van de politiefunctionaris moet worden afgewogen (bijvoorbeeld in het geval van een klacht). Eveneens wordt opgemerkt dat de camera-auto bijdraagt aan de verdere professionalisering van het korps, mede doordat beeldmateriaal in de opleiding van agenten ter lering kan worden gebruikt. De inzet van de camera-auto (ICCS) heeft blijkens eerdere evaluaties geen effect op de veiligheidsbeleving.

Ook in een onderzoek naar de effecten van de inzet van camera's op ambulances, bleek er bij ambulancemedewerkers geen sprake te zijn van een toegenomen veiligheidsgevoel. Het feit dat het eigen gedrag op beeldmateriaal wordt vastgelegd, wordt door sommige ambulancemedewerkers als onprettig ervaren; tevens uiten zij zorgen over de eigen privacy en de privacy van cliënten. Uit ander onderzoek blijkt dat een deel van de politiefunctionarissen het idee heeft dat op deze manier het eigen gedrag gemonitord wordt. Dit heeft bij politiepersoneel tot enige terughoudendheid gezorgd voor wat betreft de acceptatie van ICCS. Het eigen handelen wordt door de aanwezigheid van de camera echter nauwelijks beïnvloed, ook niet wanneer geweld moet worden aangewend.

De meerderheid van de burgers lijkt op basis van eerder onderzoek de inzet van ICCS te ondersteunen. Wel geven burgers vaak aan op de hoogte te willen worden gesteld wanneer zij gefilmd worden. Circa de helft van de burgers geeft aan dat zij door de inzet van ICCS hun gedrag in positieve zin aan zullen passen.

Het is van belang dat bij de planning rond het in gebruik nemen van de camera met alle facetten die betrekking hebben op het mobiele cameratoezicht rekening wordt gehouden (processen rondom opslag en bevraging beeldmateriaal, kosten op lange termijn en beleidsmatige zaken). Daarnaast zijn bij alle betrokkenen bekende richtlijnen voor gebruik en toepassing noodzakelijk. Hieraan kan in een training aandacht worden besteed. Daarmee neemt ook het draagvlak onder personeel toe. Tevens moet de camera zelf aan een aantal eisen voldoen, onder andere ten aanzien van de beeld- en geluidskwaliteit en conflicten tussen hardware en software van de apparatuur (niet correct uitgevoerde installaties, storingen). Tot slot moet op een problematische aanlevering van reserveonderdelen worden geanticipeerd.

7.3.2 Mening en ervaring van politiepersoneel

De bodycam

Voornamelijk jonge, mannelijke agenten hebben ervaring opgedaan met de bodycam. Opvallend is dat deze ervaring gering is: gedurende de pilotperiode heeft circa 75 procent van de respondenten naar eigen inschatting maximaal tien maal een dienst gedraaid met de bodycam. Beperkte beschikbaarheid, slechte draagbaarheid of een gebrekkige uitleg en instructie zijn hiervoor mogelijke verklaringen. Zo zijn camera's vaak en lang defect, worden zij rond specifieke gelegenheden of evenementen ingezet, wegens de positieve effecten van de camera voor een aantal personen niet op tegen de negatieve aspecten (waaronder de draagbaarheid) of zijn personen pas begonnen met het dragen van de camera nadat men een uitleg en instructie ontvangen had. Deze uitleg en instructie lijken in sommige gevallen pas laat in de pilotperiode gegeven te zijn. Wanneer respondenten eenmaal uitleg en instructie hebben gehad, is een groot deel van de respondenten tevreden met de wijze waarop daaraan vorm en inhoud is gegeven.

Tevens valt op dat een groot deel van de respondenten de camera nooit of nauwelijks heeft aangezet. achttien procent van de respondenten heeft de bodycam tijdens een dienst nog nooit aangezet en ongeveer eenzelfde deel van de ervaringsdeskundigen geeft aan dit nauwelijks (22 procent) dan wel soms (21 procent) te doen. Daar staat tegenover dat bijna een derde van de respondenten (31 procent) de camera regelmatig aanzet en zeven procent dit vaak doet.

Ervaringsdeskundigen zien in hoofdzaak een rol voor de camera in het proces van opsporing en vervolging of het de-escaleren van een (dreigend) incident. Het terugdringen van geweld tegen politieambtenaren wordt minder vaak genoemd. Tevens geeft een aantal

respondenten aan dat de camera ook negatieve effecten heeft: zo kunnen de bodycams agressie oproepen en bemoeilijken zij het contact met de jeugd, die mogelijk veronderstelt dat alles geregistreerd wordt ten behoeve van opsporingsdoeleinden. Over het technisch functioneren van de camera zijn ervaringsdeskundigen doorgaans tevreden. Wel doen ervaringsdeskundigen meerdere verbeter suggesties, onder andere met betrekking tot de draagbaarheid van de camera (gewicht, omvang, snoeren), technische aspecten (batterijduur) en uitleg en instructie (gebruik van de camera, protocollen).

De camera-auto

Voorname lijk jonge, mannelijke agenten hebben ervaring opgedaan met de camera-auto. Opvallend is dat deze ervaring gering is: gedurende de pilotperiode heeft bijna de helft van de respondenten nog geen tien diensten gewerkt met de camera-auto. Wanneer we kijken naar de verklaringen van respondenten blijkt de beschikbaarheid van de camera-auto hiervoor een plausibele en belangrijke verklaring te zijn. Over de uitleg en instructie rondom de camera-auto zijn de respondenten verdeeld. Een groot deel lijkt deze als goed te beoordelen, anderen geven aan dat de uitleg en instructie van een matig of slecht niveau waren. Dit is mogelijk een verklaring voor het feit dat circa 90 procent van de respondenten de camera tijdens een dienst niet of nauwelijks heeft aangezet. Minder dan vijf procent van de respondenten geeft aan de camera regelmatig of vaak aan te zetten. De meeste respondenten doen dit bij het aanspreken van jeugdgroepen of tijdens een (dreigend) incident. Daarbij zien zij in hoofdzaak een rol voor de camera rondom opsporing en het de-escaleren van een (dreigend) incident.

Mogelijk negatieve effecten van het surveilleren met de camera-auto zijn volgens ervaringsdeskundigen het oproepen van agressie en het bemoeilijken van contact met de jeugd, die wegvlucht vanuit de veronderstelling dat alles geregistreerd wordt ten behoeve van opsporingsdoeleinden. Tot slot zou politiepersoneel zich mogelijk geremd kunnen voelen omdat zij het idee hebben 'bekeken' te worden. De respondenten zijn doorgaans tevreden over het technisch functioneren van de camera. Wel noemen zij meerdere verbeterpunten. Deze hebben onder andere betrekking op technische aspecten (de overdracht van beelden van de auto naar de computer, beeldkwaliteit) en het gebruiksgemak (bediening, omvang van de camera, storing op andere apparatuur).

7.3.3 Mening van de burger

De bodycam

In Rotterdam is in totaal 281 burgers van 15 t/m 25 jaar oud gevraagd naar hun mening over de bodycam. Uit dit onderzoek blijkt dat circa de helft van de respondenten bekend is met het feit dat de politie gebruikmaakt van bodycams. Meer dan 95 procent van de respondenten vindt dit een goed initiatief. Zij zien daarbij vooral een rol voor de bodycam in de bewijsvoering en het verbeteren van de veiligheid op straat. Een groot deel van de respondenten kan geen enkel bezwaar noemen met betrekking tot de inzet van de bodycam,

ongeveer de helft van de respondenten geeft aan dat (mogelijk) de privacy van burgers geschonden wordt. De meeste burgers geven aan dat zij zich niet anders zullen gedragen door de inzet van de bodycam. Negen procent van de respondenten geeft aan zich rustiger te zullen gedragen richting politiepersoneel en vrijwel geen enkele burger geeft aan zich uitdagender op te zullen stellen.

De camera-auto

In Den Haag is in totaal aan 219 burgers van 15 t/m 25 jaar oud gevraagd naar hun mening over de camera-auto. Uit het onderzoek blijkt dat circa de helft van de burgers van 15 t/m 25 jaar oud bekend is met het feit dat de politie rondrijdt met een camera-auto. Het draagvlak voor het inzetten van de camera-auto is groot: meer dan 95 procent van de respondenten geeft aan het inzetten van de camera-auto een goed initiatief te vinden. Burgers zien daarbij vooral een rol voor de camera-auto in de bewijsvoering en rondom de opsporing. Hoewel een groot deel van de burgers geen enkel bezwaar heeft tegen de inzet van camera-auto's, noemt bijna de helft van de respondenten als (mogelijk) bezwaar de schending van de privacy. Ongeveer één op de tien burgers geeft aan zich rustiger te zullen gedragen, terwijl een klein aantal burgers (ongeveer 5 procent) aangeeft zich uitdagender richting agenten te zullen gedragen. Het betreft dan voornamelijk jongens in de leeftijd van 15 t/m 18 jaar oud. Het merendeel van de burgers lijkt zich door inzet van de camera-auto's niet anders tegen politiepersoneel op te stellen dan hij al deed.

7.3.4 Camerabeelden in het proces van opsporing en vervolging

Het is lastig om precies vast te stellen in hoeveel strafrechtelijke onderzoeken sinds de start van de vijf pilots beeldmateriaal van de bodycam of de camera-auto een rol heeft gespeeld. In totaal hebben 58 politiefunctionarissen in het vragenlijstonderzoek aangegeven dat beeldmateriaal is gebruikt in het proces van opsporing en vervolging en daarnaast hebben projectleiders negentien zaken aangedragen. In totaal is over 25 zaken informatie ontvangen over camerabeelden die zijn gefilmd met een bodycam dan wel de camera-auto.

Wij hebben zicht gekregen op de achtergrond van dertien zaken waarbij beelden van de bodycam een rol hebben gespeeld. Het type delict varieert, maar heeft vooral betrekking op geweldsdelicten, waaronder bedreiging en wederspanning. Belediging en vermogensdelicten zijn beiden tweemaal op beeld vastgelegd. Tevens hebben we zicht gekregen op de achtergrond van twaalf zaken waarbij camerabeelden van de camera-auto een rol hebben gespeeld. Ook hier varieert het type delict: zo is een aantal maal een belediging op beeld vastgelegd, maar zijn ook diefstal, vernieling, een verkeersongeluk en rijden onder invloed met de camera opgenomen.

In totaal zijn zestien zaken waarin beeldmateriaal een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het proces van opsporing en vervolging verdiept om meer zicht te krijgen op de bruikbaarheid van het beeldmateriaal. Beeldmateriaal is in tien zaken afkomstig van een camera-auto en in zes gevallen van de bodycam.

Over deze zaken is met betrekking tot de camera-auto het volgende te zeggen. Er is sprake van verschillen tussen de korpsen in procedures rondom het veiligstellen van beelden. In het ene korps lijken agenten dit zelf te mogen doen, in andere korpsen is een coördinator aangesteld of heeft enkel één persoon (de chef van dienst) de mogelijkheid de harde schijf uit de auto halen. Beeldmateriaal wordt gebruikt voor het opsporen van getuigen, alsook het reconstrueren van een plaats delict of het leveren van een bijdrage in het proces van opsporing en vervolging. Gewenning met het middel ontbreekt nog, waardoor de camera-auto nog niet vaak genoeg wordt ingezet. Daarnaast moeten gebruikers - wanneer dit mogelijk is - dichter bij de plaats delict proberen te komen, om de bruikbaarheid van beeld- en audiomateriaal in de opsporing te verbeteren.

Ook beelden van de bodycam komen op verschillende wijze bij de recherche terecht. In één geval is dit via de Rijksrecherche gegaan, in andere gevallen zijn de beelden veiliggesteld door een daartoe aangewezen coördinator of zijn de beelden bij een centraal aanleverpunt aangebracht en veiliggesteld. Laatstgenoemde werkwijze wordt niet door iedereen - in verband met de (reis)tijd die dit proces in beslag neemt - positief beoordeeld. De bruikbaarheid van het beeldmateriaal van de bodycam in het proces van opsporing en vervolging kan mogelijk verbeterd worden door de kwaliteit van de camera's zelf te verbeteren en deze op een goede plek, die overzicht biedt en stabiel beeld levert, te bevestigen. Respondenten zijn het onderling niet eens over welke plek dat zou moeten zijn. Daarnaast kan de bruikbaarheid van het beeldmateriaal worden verbeterd door ook het geluid dat de bodycam opneemt ten volle te benutten. Zo zouden gebruikers bijvoorbeeld feitelijke omstandigheden en zaken kunnen noemen terwijl de camera filmt.

7.4 Synthese literatuur en onderzoeksbevindingen

In deze paragraaf zetten we de bevindingen uit de literatuur naast de onderzoekbevindingen. Daarbij geldt de literatuur als leidraad: in hoeverre worden de bevindingen uit de literatuur bevestigd dan wel ontkend? Vanuit de literatuur zijn de volgende effecten van beide camera-systemen benoemd:

De bodycam

Uit eerder onderzoek blijkt geen causaal verband tussen de inzet van bodycams en een afname van geweldsincidenten, hoewel gedurende de inzet van de bodycam het aantal geweldsincidenten wel een afname vertoont. In ons onderzoek zijn politiecijfers niet meegenomen (zie paragraaf 1.3). Derhalve kunnen wij op dit punt geen uitspraak doen.

Uit de literatuur komt tevens naar voren dat de bodycam een de-escalierend effect heeft in bedreigende situaties. Dit horen wij ook terug tijdens (korte) informele interviews met politiepersoneel; uit het vragenlijstonderzoek blijkt dat circa een derde van de respondenten in hoofdzaak een rol ziet voor de bodycam bij het de-escaleren van situaties. Ook blijkt uit eerder onderzoek dat jongeren minder baldadig gedrag vertonen wanneer zij weten dat zij gefilmd worden. Een aantal ervaringsdeskundigen geeft aan dat jongeren vrez-

hun anonimiteit te verliezen en zich - door bijvoorbeeld een capuchon over het hoofd te trekken - onherkenbaar proberen te maken wanneer zij merken dat zij gefilmd worden en wegrennen.

Ervaringsdeskundigen spreken de verwachting uit dat de bodycam in het proces van opsporing en vervolging een belangrijke rol kan spelen. Uit eerder onderzoek blijkt dat beeldmateriaal helpt in de bewijsvoering en dat verdachten eerder schuld bekennen door aanwezigheid van beeldmateriaal. Uit de zaken die wij verdiept hebben, blijkt dat beeldmateriaal in een aantal gevallen geholpen heeft bij de bewijsvoering. Of door de inzet van de beelden ook daadwerkelijk eerder schuld bekend is, kunnen we niet zeggen. Het aantal ons bekende zaken waarbij beeldmateriaal van de bodycam een rol heeft gespeeld in het proces van opsporing en vervolging, is daarvoor te beperkt.

Uit eerder onderzoek komt naar voren dat de camera niet door iedereen gebruikt wordt, onder andere omdat het gebrek aan technische kennis een (te) hoge drempel vormt om tot consequent gebruik van de camera over te gaan. Dit aspect zien wij ook in ons onderzoek terug: meerdere ervaringsdeskundigen geven aan de camera op de plank te laten liggen - of geven aan te weten dat collega's dit doen - omdat men nog geen uitleg en instructie heeft ontvangen of niet weet hoe de camera bediend moet worden.

De camera-auto

Uit eerder onderzoek naar een ander type camerasysteem op de auto, ICCS, blijkt dat bijna de helft van het politiepersoneel merkt dat het agressieve gedrag van burgers afneemt; daarnaast geven zij aan dat het beeldmateriaal helpt in de bewijsvoering. In onderhavig onderzoek blijkt dat ervaringsdeskundigen in hoofdzaak een rol zien voor de camera-auto in het proces van opsporing en vervolging. Zij spreken daarbij de verwachting uit dat het gefilmde beeldmateriaal een belangrijke bijdrage kan leveren in de bewijsvoering. In een aantal verdiepte zaken komt dit aspect ook naar voren. Het aantal bij ons bekende zaken is echter ontoereikend om op dit aspect harde uitspraken te doen.

Het veiligheidsgevoel neemt - zo wordt in eerder onderzoek geconstateerd - bij een derde van het politiepersoneel toe wanneer zij een dienst draaien met ICCS, bij circa twee derde van het politiepersoneel is dit niet het geval. Van een toename in het veiligheidsgevoel bij gebruikers van de camera-auto lijkt ook in onderhavig onderzoek doorgaans geen sprake te zijn. Wel geeft een aantal respondenten aan het een fijn en prettig gevoel te vinden dat er meegekeken wordt in het geval van een incident. Verder geeft een meerderheid van de respondenten in het vragenlijstonderzoek aan dat de aanwezigheid van de camera-auto geen invloed heeft op het eigen handelen. Dit is in lijn met eerder onderzoek, waaruit blijkt dat 70 procent van de politiefunctionarissen aangeeft dat ICCS geen invloed heeft op het uitvoeren van de taken.

Het draagvlak onder burgers is hoog, zo blijkt uit het door ons uitgevoerde burgeronderzoek. Een dergelijk onderzoeksresultaat komt ook uit eerder onderzoek naar voren; meer dan 90 procent geeft aan positief te staan tegenover de inzet van ICCS. Belangrijk is volgens burgers wel dat de camera-auto niet wordt ingezet om kleine overtredingen te kunnen bestraffen. Dergelijke en andere kanttekeningen zien we ook in de literatuur terug. Zo geeft 71 procent van de burgers in eerder onderzoek aan dat zij op de hoogte gesteld wil worden van het gebruik van ICCS. Iets meer dan de helft van de burgers (51 procent) geeft in eerder onderzoek aan het gedrag aan te passen. Een dergelijk cijfer zien wij in ons onderzoek niet terug: bijna 80 procent van de burgers geeft aan het gedrag richting politiepersoneel niet aan te zullen passen.

7.5 Conclusies en aanbevelingen

Uit het onderzoek blijkt dat zowel ervaringsdeskundigen als burgers positief staan tegenover de invoering van bodycams en camera-auto's. Er is, kortom, zowel binnen de interne organisatie als in de maatschappij in zijn algemeenheid sprake van veel draagvlak voor het inzetten van mobiel cameratoezicht (bodycams en camera-auto's). De burger ziet met name een meerwaarde in de bodycam en de camera-auto ten aanzien van het proces van opsporing en vervolging. Een groot deel van de politiefunctionarissen vindt eveneens dat de camera in hoofdzaak op dit terrein een belangrijke rol vervult en in mindere mate wordt het de-escalerende effect van de camera genoemd. Het voorkomen van geweld tegen politiefunctionarissen wordt door relatief weinig respondenten genoemd.

Verder moeten we constateren dat het draagvlak voor het type camera's dat in de korpsen is ingezet, niet altijd hoog is. De camera's kennen gedurende de pilot technische problemen en defecten die bovendien vaak niet op korte termijn lijken te worden opgelost, wat van invloed is op het draagvlak voor de in gebruik genomen camera's. Ook de draagbaarheid van de bodycam en het geven van uitleg en instructie spelen ten aanzien van het draagvlak een belangrijke rol. Het feit dat veel respondenten de draagbaarheid van de camera negatief beoordelen (de bodycam is te groot, heeft te veel snoeren, is lastig te bevestigen en/of te zwaar) en het feit dat circa een derde van de respondenten de uitleg en instructie rondom de bodycam en de camera-auto als matig of slecht beoordeelt, moeten dan ook als gemiste kansen worden beschouwd. Uit de reacties van respondenten - en ook uit eigen observaties - blijkt dat een aantal typen camera's bovendien niet voldoet aan alle in eerder onderzoek geformuleerde 'basiseisen'.

Onder andere de genoemde problemen rondom het technisch functioneren, het oplossen van defecten, de draagbaarheid en de gang van zaken rondom de uitleg en instructie hebben effect gehad op de beschikbaarheid van de bodycams en op het draagvlak voor de in gebruik genomen typen camera's. De beschikbaarheid van de bodycam is in sommige korpsen verder beperkt doordat de camera zeer gericht is ingezet (bijvoorbeeld alleen rondom een evenement of Oud & Nieuw). Daarmee zijn de beschikbaarheid van en het draagvlak voor de bodycam negatief van invloed geweest op de mate waarin politiepersoneel erva-

ring op heeft kunnen doen met de camera. De ervaring met de bodycams in de verschillende korpsen moet dan ook grotendeels als beperkt worden aangeduid. Dit laatste punt is ook van toepassing op de camera-auto's: een groot deel van de respondenten blijkt minder dan tien diensten met de camera-auto gewerkt te hebben. Daaraan lijkt vooral de beperkte beschikbaarheid van de camera-auto (roulatie tussen districten, technische defecten, aanlevering camera-auto's) ten grondslag te liggen.

De beperkte ervaring van ervaringsdeskundigen met de camera's (zowel de bodycams als de camera-auto's) en de procesmatige obstakels zijn van invloed geweest op het onderzoek. Mede daardoor is het tegengaan van geweld tegen politieambtenaren in de pilots nog onvoldoende gebleken. Het geheel overziend, moet worden gesteld dat het nog te vroeg is om tot landelijke invoering van de bodycams en camera-auto's over te gaan. Niettemin wijst het onderzoek uit dat mobiel cameratoezicht in ieder geval bij kan dragen aan de opsporing. Met name op specifieke terreinen (bijvoorbeeld in uitgaansgebieden) heeft het onderzoek, maar ook praktijkervaringen zoals de rellen in Hoek van Holland, uitgewezen dat het systeem het politiewerk ondersteunt.

Het is niet ondenkbaar dat mede door de casus 'Hoek van Holland' politiepersoneel in hoofdzaak een rol ziet voor mobiel cameratoezicht in het proces van opsporing en vervolging; door deze beelden was men in de gelegenheid om intensief door te recherchen en verdachten aan te houden. Reductie van geweld tegen politieambtenaren benoemen ervaringsdeskundigen in (veel) mindere mate.

Met deze constatering in het achterhoofd is het belangrijk de primaire doelstelling van de inzet van mobiel cameratoezicht - een reductie van geweld tegen politiepersoneel - helder te communiceren richting de korpsen wanneer deze doelstelling als primair uitgangspunt voor de inzet van mobiel cameratoezicht gehanteerd blijft worden.

De geformuleerde doelstelling in ogenschouw nemend, is het tevens van belang om te kijken naar de doelgroep (bijvoorbeeld bikers en surveillanten in de noodhulp) die met het mobiel cameratoezicht moet gaan werken. Uit de onderzochte casus blijkt dat met de bodycam een aantal geweldsdelicten is opgenomen, voor de camera-auto geldt dit niet. Daarnaast moet beter worden gekeken naar het type camera waarmee politiepersoneel wordt uitgerust en de minimale vereisten waaraan een camera moet voldoen. Tot slot moet beter worden nagedacht over de setting c.q. context waarin mobiel cameratoezicht wordt ingezet en of de inzet van mobiel cameratoezicht toegevoegde waarde heeft. Zo blijken ervaringsdeskundigen de meerwaarde van de bodycam niet te zien als er ook een sluitend netwerk van vaste camera's is waarmee de meldkamer live mee kan kijken. Daarentegen beschouwen ervaringsdeskundigen van de camera-auto het live meekijken door de meldkamer doorgaans als positief. Participatie van de meldkamer is echter niet altijd gegarandeerd: in het geval van een spoedeisende melding, is het niet vanzelfsprekend dat de meldkamerfunctionaris meekijkt.

Gezien het bovenstaande stellen wij voor om in één of twee pilotregio's een pilot te starten op de inzet van mobiel cameratoezicht in uitgaansgebieden en rond voetbalwedstrijden. Er wordt in dat geval gekozen voor tweesporenbeleid: primair kan men zich richten op de reductie van geweld tegen politieambtenaren. Een meer geconcentreerde inzet met duidelijke doelgroepen (in dit geval uitgaanspubliek en hooligans) in een gedefinieerde context zou meer inzicht kunnen verschaffen in de effecten op geweld tegen politiepersoneel. Secundair kan de focus liggen op de meerwaarde van mobiel cameratoezicht in het proces van opsporing en vervolging. Op deze wijze kunnen meer zaken dan in onderhavig onderzoek worden verzameld, om zo diepgaander inzicht te verschaffen in afwegingen rond het inzetten van mobiele camera's bij de opsporing en vervolging. De ervaringen met pilots die gericht zijn op doelgroepen en opsporing en vervolging kunnen vervolgens als uitgangspunt dienen om mobiel cameratoezicht breder uit te rollen.

Voor een nieuwe pilot denken we aan nieuwe politieregio's die zonder positieve dan wel negatieve meningen vooraf willen werken met mobiele camera's. De handreikingen uit onderhavig onderzoek (onder andere ten aanzien van de techniek, uitleg en instructie, draagbaarheid, gebruiksgemak en inbedding in het proces) kunnen daarvoor als uitgangspunten voor de keuze van het camerasysteem en de regio's gelden. Het is daarbij van belang dat de introductie van het camerasysteem goed wordt voorbereid; het onderzoek leert dat de acceptatie en daarmee het gebruik van de camera's daarvan afhangt.

Vanzelfsprekend is het belangrijk deze nieuwe pilots direct vanaf de start goed te monitoren op hun effecten ten aanzien van de gebruiker, de burger en het proces van opsporing en vervolging. Overwogen kan worden om dit bij politiefunctionarissen via een meting voorafgaand aan het gebruik (nulmeting) en een meting na een periode van gebruik (eenmeting) uit te voeren.

Geraadpleegde bronnen

ALMR Insider (2008). *EHS Video/Audio Speaker Microphone (VidMic) tested by Alaska State Troopers.*

Canadian Police Research Centre (CPRC) (1991). *Video Incident Capture System.*

Canadian Police Research Centre (CPRC) (1993). *Vancouver Police In-Car Video Evaluation.*

Canadian Police Research Centre (CPRC) (1996). *Bodi-cam Evaluation.*

Derosa, K. en J. Hatherly (2009). *Police laud body-worn cam but critics fear for privacy. Times Colonist.*

Eckstine, R. (2009). *The VidMic: Gimmick or Good Gear? American Cop Magazine.*

Garrett, R. (2008). *Smile, you're on VIDMIC. Law Enforcement Technology.*

Ham, T. van, H. Ferwerda en J. Kuppens (2009). *Cameratoezicht in beweging. Resultaten uit een eerste (internationale) verkenning.* Arnhem: Bureau Beke.

Ham, T. van, H. Ferwerda en J. Kuppens (2010). *Filmen tijdens Oud & Nieuw 2009-2010. Ervaringen met mobiel cameratoezicht in vijf pilotkorpussen.* Arnhem: Bureau Beke.

International Association of Chiefs of Police (IACP) (2005). *The Impact of Video Evidence on Modern Policing. Research and Best Practices from the IACP study on In-Car Cameras.*

Police and Crime Standards Directorate (2007). *Guidance for the Police Use of Body Worn Video Devices.*

The Police Association Victoria Journal (2009). *New device provides protection beyond doubt*. Pagina 18.

Zanten, P. van, A. Oostdijk, B. de Vries, F. Jonker, M. Hes, P. Sprenger, R. Beerepoot, J. van Krieken en M. van de Waardt (2009). *Cameraregistratie op ambulances. Tussenevaluatie van de pilot*. Berenschot Groep.

Bijlagen

Bijlage 1: verantwoording Intomart GfK

Representativiteit panel en steekproeven

Momenteel beschikt Intomart GfK over een eigen online panel met ruim 110.000 respondenten. Bij een online onderzoek binnen een panel kunnen 4 stappen onderscheiden worden van populatie naar respons. Elk van deze stappen kan leiden tot selectieve uitval, wat risico's met zich meebrengt voor de representativiteit van de resultaten.

1. van populatie naar internetpopulatie (dekkingseffect)
2. van internetpopulatie naar acces panel (rekruterings-effect)
3. van access panel naar steekproef (steekproefeffect)
4. van steekproef naar respons (non-respons-effect)

Voor de representativiteit van het onderzoek is het zaak in elke stap de kans op selectieve uitval te minimaliseren. Door te streven naar een zo hoog mogelijk en zo recht mogelijke respons wordt de kans op een non-respons-effect geminimaliseerd. Daarom heeft Intomart GfK bij voortduring aandacht voor respons en responsbevordering.

Respons en responsbevordering

Intomart GfK is doorgaans in staat een respons van 70 procent te realiseren – eigenlijk vrijwel nooit veel lager. Om de medewerkingsbereidheid van de respondenten te verhogen, wordt veel aandacht besteed aan een duidelijke omschrijving van de doelstelling van het onderzoek, de tijd die nodig is om de vragenlijst in te vullen, de looptijd van het veldwerk, de beloning die wordt verstrekt en de gegevens van een contactpersoon. Maximaal wordt een respondent tweemaal per maand uitgenodigd voor deelname aan een onderzoek.

Bijlage 2: Vragenlijst bodycams

Achtergronden

1. In welk korps bent u werkzaam?
 - A. Haaglanden
 - B. Hollands Midden
 - C. Rotterdam-Rijnmond
 - D. Twente

2. Wat is uw geslacht?
 - A. Man
 - B. Vrouw

3. Wat is uw leeftijd?

4. Met welke vormen van agressie en geweld heeft u het afgelopen jaar ervaring gehad? (meerdere antwoorden mogelijk)
 - A. Verbale agressie
 - B. Bedreiging
 - C. Seksuele intimidatie
 - D. Discriminatie
 - E. Fysieke agressie
 - F. Hinderen in uitvoering van het werk

5. Op welk tijdstip vindt in uw beleving agressie en geweld tegen politiefunctionarissen plaats?

00h00 – 06h00	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
06h00 – 12h00	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
12h00 – 18h00	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
18h00 – 00h00	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd

Ervaringen

6. Welke camera heeft u gebruikt?
 - A. Zepcam
 - B. Vidmic
 - C. Bodycam

7. Hoeveel diensten heeft u naar uw eigen inschatting gelopen met de bodycam?

8. Waar heeft u de camera voornamelijk gedragen?
 - A. Schouder
 - B. Bikerhelm
 - C. Pet
 - D. Uniform
 - E. Anders, namelijk.....
9. Kunt u uw antwoord toelichten?
10. Hoe lang is deze camera in uw team beschikbaar voor gebruik?
11. Hoe vaak neemt u de camera mee tijdens een dienst?
 - A. (Vrijwel) elke dienst
 - B. Soms
 - C. Nauwelijks
 - D. Helemaal niet
12. Kunt u uw antwoord toelichten?
13. Wat is uw mening over het technisch functioneren van de camera's?
 - A. Goed
 - B. Matig
 - C. Slecht
14. Kunt u uw antwoord toelichten?
15. Wat is uw mening over de uitleg rond de camera's? (bevestiging, gebruik)
 - A. Goed
 - B. Matig
 - C. Slecht
16. Kunt u uw antwoord toelichten?
17. Wat is uw mening over de instructie rond de camera's? (inzet, procedure(s) en protocollen)
 - A. Goed
 - B. Matig
 - C. Slecht

18. Wat is in uw beleving de mening van het merendeel van het publiek omtrent de inzet van mobiele camera's?

- A. Zeer negatief
- B. Negatief
- C. Neutraal
- D. Positief
- E. Zeer positief

19. Kunt u uw antwoord toelichten?

20. Hoe vaak hebt u burgers gewezen op de aanwezigheid van een mobiele camera?

- A. Niet
- B. Nauwelijks
- C. Soms
- D. Regelmatig
- E. Vaak

21. Kunt u uw antwoord toelichten?

22. Hoe vaak hebt u de mobiele camera daadwerkelijk gebruikt c.q. aangezet?

- A. Niet
- B. Nauwelijks
- C. Soms
- D. Regelmatig
- E. Vaak

23. Kunt u uw antwoord toelichten?

24. In welke situaties heeft u de camera aangezet? (meerdere opties mogelijk)

- A. Tijdens een dreigend incident
- B. Tijdens een incident
- C. Bij het aanspreken van jeugd(groepen)
- D. Bij het aanspreken van uitgaanspubliek
- E. Bij het aanspreken van ander publiek
- F. Bij het in beeld brengen van (jeugd)groepen
- G. Anders, namelijk:

25. Kunt u kort een toelichting geven op de situatie(s) waarin u de camera heeft aangezet? (Reden, tijd/dagdeel, aantal betrokken personen, rol alcohol en/of drugs)

26. Wat was het effect/waren de effecten voor u nadat de camera was aangezet? (zelfvertrouwen, eigen handelen)

27. Wat is het effect van het registreren van incidenten met camera's ten aanzien van het opstellen van het proces-verbaal? (benodigde tijd, nauwkeurigheid/kwaliteit)

28. Zijn camerabeelden die u gemaakt heeft gebruikt voor opsporingsdoeleinden?

- A. Ja
- B. Nee
- C. Onbekend

29. Indien u bevestigend heeft geantwoord: mogen wij uw e-mailadres om u te kunnen benaderen om een nadere casusbeschrijving te maken? <<e-mailadres>>

Meningen

30. Wat vindt u van de beschikbaarheid van mobiele camera's? (aantal beschikbare camera's, roulatie van camera's tussen collega's)

31. Hoe staat u persoonlijk tegenover het invoeren van mobiele camera's?

- A. Zeer negatief
- B. Negatief
- C. Neutraal
- D. Positief
- E. Zeer positief

32. Kunt u uw antwoord toelichten?

33. Wat is volgens u de verhouding binnen uw team tussen voor- en tegenstanders van de mobiele camera?

34. Wat vindt u van de kwaliteit van de mobiele camera's?

Opnamekwaliteit (beeld)	--	-	-/+	+	++	nvt
Opnamekwaliteit (geluid)	--	-	-/+	+	++	nvt
Batterijduur	--	-	-/+	+	++	nvt
Draagbaarheid	--	-	-/+	+	++	nvt
Gebruiksgemak	--	-	-/+	+	++	nvt
Stevigheid	--	-	-/+	+	++	nvt

35. Hoe kan volgens u de camera technisch verbeterd worden?

36. Welk effect dan wel toepassing van de camera ziet u in hoofdzaak?
- A. De-escalerende werking
 - B. Opsporing en vervolging
 - C. Gunstige invloed op de openbare orde
 - D. Terugdringen van geweld tegen politiefunctionarissen
 - E. Wijze van eigen optreden
37. Kunt u uw keuze kort toelichten, bijvoorbeeld door middel van een voorbeeld?
38. Heeft de camera negatieve effecten en zo ja, welke?
39. Hoe kijkt u aan tegen een (eventuele) live-verbinding tussen de camera en de Meldkamer?
40. Kan door deze live-verbinding naar uw mening een veiliger werkomgeving voor u en collega's ontstaan?
41. Hoe ervaart en beoordeelt u de camera in relatie tot de eigen veiligheid en welke verbeteringen zou u willen zien?
42. Hoe staat u tegenover het gebruik van camerabeelden om het gedrag van politiepersoneel te verbeteren?
43. Welke percentage burgers heeft volgens u in de gaten dat er gebruik wordt gemaakt van een mobiele camera?
44. Heeft u nog andere opmerkingen, dan kunt u deze hier kwijt.

Bijlage 3: vragenlijst camera-auto's

Achtergronden

1. In welk korps bent u werkzaam?
 - B. Haaglanden
 - C. Hollands Midden
 - D. Rotterdam-Rijnmond
 - E. Twente

2. Wat is uw geslacht?
 - A. Man
 - B. Vrouw

3. Wat is uw leeftijd?

4. Met welke vormen van agressie en geweld heeft u het afgelopen jaar ervaring gehad? (meerdere antwoorden mogelijk)
 - A. Verbale agressie
 - B. Bedreiging
 - C. Seksuele intimidatie
 - D. Discriminatie
 - E. Fysieke agressie
 - F. Hinderen in uitvoering van het werk

5. Op welk tijdstip vindt in uw beleving agressie en geweld tegen politiefunctionarissen plaats?

00h00 – 06h00	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
06h00 – 12h00	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
12h00 – 18h00	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd
18h00 – 00h00	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Altijd

Ervaringen

6. Hoe lang is de camera-auto in uw team beschikbaar voor gebruik?

7. Hoeveel diensten heeft u naar uw eigen inschatting gedraaid met de camera-auto?

8. Wat is uw mening over het technisch functioneren van de camera-auto?
 - A. Goed
 - B. Matig
 - C. Slecht

9. Kunt u uw antwoord toelichten?
10. Wat is uw mening over de uitleg rond de camera's? (doel, gebruiksaanwijzing)
- A. Goed
 - B. Matig
 - C. Slecht
11. Kunt u uw antwoord toelichten?
12. Wat is uw mening over de instructie rond de camera-auto's? (inzet, procedure(s) en protocollen)
- A. Goed
 - B. Matig
 - C. Slecht
13. Wat is in uw beleving de mening van het publiek omtrent de inzet van de camera-auto?
- A. Zeer negatief
 - B. Negatief
 - C. Neutraal
 - D. Positief
 - E. Zeer positief
14. Kunt u uw antwoord toelichten?
15. Hoe vaak hebt u burgers gewezen op de aanwezigheid van een camera op de auto?
- A. Niet
 - B. Nauwelijks
 - C. Soms
 - D. Regelmatig
 - E. Vaak
16. Kunt u uw antwoord toelichten?
17. Hoe vaak hebt u beelden van de mobiele camera daadwerkelijk gebruikt? (aantal keer per maand)
18. Kunt u uw antwoord toelichten?
19. In welke situaties heeft u de camera-auto actief gebruikt? (meerdere opties mogelijk)
- A. Tijdens een dreigend incident
 - B. Tijdens een incident
 - C. Bij het aanspreken van jeugd(groepen)

- D. Bij het aanspreken van uitgaanspubliek
- E. Bij het aanspreken van ander publiek
- F. Het in beeld brengen van (jeugd)groepen
- G. Anders, namelijk:

20. Kunt u kort een toelichting geven op de situatie(s) waarin u de camera actief heeft gebruikt? (Reden, tijd/dagdeel, aantal betrokken personen, rol alcohol en/of drugs)

21. Wat was het effect/waren de effecten voor u nadat de camera was aangezet? (zelfvertrouwen, eigen handelen)

22. Zijn camerabeelden die u gemaakt heeft gebruikt in de opsporing?

- A. Ja
- B. Nee
- C. Onbekend

23. Indien u bevestigend heeft geantwoord: mogen wij uw e-mailadres om u te kunnen benaderen om een nadere casusbeschrijving te maken?

24. Wat is het effect van het registreren van incidenten met camera's ten aanzien van het opstellen van het proces-verbaal? (benodigde tijd, nauwkeurigheid/kwaliteit)

Meningen

25. Wat vindt u van de beschikbaarheid van camera-auto's? (aantal auto's voorzien van camera)

26. Hoe staat u persoonlijk tegenover het gebruik van de camera-auto?

- A. Zeer negatief
- B. Negatief
- C. Neutraal
- D. Positief
- E. Zeer positief

27. Kunt u uw antwoord toelichten?

28. Wat is volgens u de verhouding binnen uw team tussen voor- en tegenstanders van de camera-auto?

29. Wat vindt u van de kwaliteit van de camera-auto?

Opnamekwaliteit (beeld)	--	-	-/+	+	++	nvt
Opnamekwaliteit (geluid)	--	-	-/+	+	++	nvt
Gebruiksgemak	--	-	-/+	+	++	nvt
Bevestigingsplaats in de auto	--	-	-/+	+	++	nvt

30. Hoe kan volgens u de camera-auto verbeterd worden?

31. Welk effect dan wel toepassing van de camera ziet u in hoofdzaak?

- A. De-escalerende werking
- B. Opsporing en vervolging
- C. Gunstige invloed op de penbare orde
- D. Terugdringen van geweld tegen politiefunctionarissen
- E. Wijze van eigen optreden

32. Kunt u uw keuze kort toelichten, bijvoorbeeld door middel van een voorbeeld?

33. Heeft de camera-auto negatieve effecten en zo ja, welke?

34. Wat vindt u van de live-verbinding tussen de camera-auto en de Meldkamer?

35. Ontstaat door deze live-verbinding naar uw mening een veiliger werkomgeving?

36. Hoe ervaart en beoordeelt u de camera in relatie tot de eigen veiligheid en welke verbeteringen zou u willen zien?

37. Hoe staat u tegenover het gebruik van camerabeelden om het gedrag van politiepersoneel te verbeteren?

38. Welke percentage burgers heeft volgens u in de gaten dat er gebruik wordt gemaakt van een mobiele camera?

39. Heeft u nog andere opmerkingen, dan kunt u deze hier kwijt.

Bijlage 4: vragenlijst Groningen

Ervaring

1. Hoe lang is de bodycam in uw team beschikbaar?
2. Hoe vaak neemt u de bodycam mee tijdens een dienst?
3. Wat is uw mening over de uitleg rond de bodycam? (bevestiging, gebruik)
4. Wat is uw mening over de instructie rond de bodycam? (inzet, procedure, protocollen)
5. Wat vindt u van de kwaliteit van de bodycam? (batterijduur, draagbaarheid, gebruiksgemak)
6. Hebt u burgers wel eens gewezen op de aanwezigheid van de bodycam en zo ja, hoe vaak?
7. Heeft u de bodycam wel eens daadwerkelijk gebruikt c.q. aangezet? Zo ja, wat was de aanleiding en wat was het effect?

Mening

1. Hoe staat u tegenover het invoeren van de bodycam?
2. Wat vindt u van de kwaliteit van het beeldmateriaal?
3. Hoe kan volgens u de bodycam verbeterd worden?
4. Welk effecten heeft het inzetten van de bodycam volgens u?
5. Hoe kijkt u aan tegen de live verbinding met de meldkamer?

Bijlage 5: vragenlijst jongeren

Vragenlijst jongeren Den Haag

1. Weet je dat de politie in Den Haag gebruikmaakt van camera's op politiewagens?
 Ja
 Nee (ga naar vraag 4)
2. Heb je ooit gezien dat de politie met een camera-auto werkt?
 Ja
 Nee
3. Wat vind je van het inzetten van camera's op politiewagens?
(Meerdere antwoorden mogelijk)
 Goed, omdat ...
 Niet goed, omdat ...
 Geen mening
4. Zou je je anders richting een politieagent gedragen als je ziet dat de politie gebruik maakt van camera's op politiewagens?
 Nee, dit beïnvloedt mijn gedrag richting de politieagent niet
 Ja, dit zorgt ervoor dat ik me rustiger gedraag richting de politieagent
 Ja, dit zorgt ervoor dat ik me meer uitdagend gedraag richting de politieagent
 Anders, namelijk ...

Vragenlijst jongeren Rotterdam

1. Weet je dat de politie in jouw stad gebruikmaakt van camera's die ze dragen op de fietshelm, jas of pet?
 Ja
 Nee (ga naar vraag 8)
2. Heb je ooit gezien dat de politie met een camera op fietshelm, jas of pet werkt?
 Ja
 Nee
3. Wat vind je van het inzetten van camera's op fietshelm, jas of pet?
 Goed, omdat ...
 Niet goed, omdat ...

4. Zou je je anders gedragen als je ziet dat de politie gebruikmaakt van camera's op fietshelm, jas of pet?
- Nee, dit beïnvloedt mijn gedrag richting een politieagent niet
 - Ja, dit zorgt ervoor dat ik me rustiger gedraag richting een politieagent
 - Ja, dit zorgt ervoor dat ik me meer uitdagend gedraag richting een politieagent
 - Anders, namelijk ...

Bijlage 6: vragenlijst rol beeldmateriaal ervaringsdeskundigen

1. Bij hoeveel incidenten heeft beeldmateriaal dat je gefilmd hebt een rol gespeeld bij de opsporing en vervolging van verdachten?
2. Kun je het incident of de incidenten kort toelichten? (betrokkenen, delict, locatie, dagdeel)
3. Heb je betrokkenen erop gewezen dat zij gefilmd werden?
4. Zo ja, wat was het effect?
5. Wanneer heb je de camera aangezet? (voor/tijdens het incident, bij een dreigend incident, na het incident)
6. Heb je een terugkoppeling ontvangen over de waarde van het beeldmateriaal?
7. Zo ja, wat is de rol van het beeldmateriaal geweest (aanhouding, veroordeling, et cetera)?

Bijlage 7: vragenlijst 'uitlopen' van zaken

1. Kunt u een korte schets van de achtergrond van de zaak geven (anoniem verwerken)?
2. Op welke wijze zijn de camerabeelden bij de recherche terechtgekomen?
3. Welke rol hebben de camerabeelden bij de recherche gespeeld?
4. Zijn de beelden ter zitting gebruikt door de OvJ?
5. Hoe is er - zover bekend - door de OvJ, rechter en eventuele verdachten ter zitting op de beelden gereageerd?
6. Hebben de beelden bijgedragen aan het oplossen van het strafbare feit en zo ja op welke wijze?
7. Hoe beoordeelt u de kwaliteit van het beeldmateriaal?
8. Hoe zou de bruikbaarheid van het beeldmateriaal in de opsporing kunnen worden verbeterd?

Verschenen in de Bekereeks

2008

Ambtscriminaliteit aangegeven?

Een onderzoek naar het opvolgen van en kennis over de wettelijke verplichting tot aangifte van artikel 162 Sv misdrijven

Verborgene problemen

Een onderzoek naar (de aanpak van) criminaliteit onder Antillianen in Nederland

Bont en Blauw

Een onderzoek naar de strafrechtelijke behandeling van geweldszaken tegen politieambtenaren en de bejegening van slachtoffers daarvan door de politie en het openbaar ministerie

Uitstel van behandeling?

Een verkennend onderzoek naar TBS-gestelden met en zonder een combinatievonnis en de mogelijke effecten van detentie

2009

Huwelijksdwang. Een verbintenis voor het leven?

Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

Inpakken niet nodig

Een profiel van straatroven en straatrovers in Almere

Back on Track?

Een evaluatieonderzoek naar de onthemende projecten van de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen

CoVa volgens plan?

Een vooronderzoek naar de mogelijkheden en reikwijdte van een effectonderzoek van de cognitieve vaardigheidstraining

Achter de schermen

Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno

2010

Tot de dood ons scheidt

Een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huishoudelijke kring

Kwetsbaar beroep

Een onderzoek naar de prostitutiebranches in Amsterdam

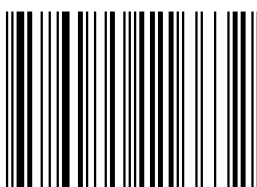
Kijk voor meer informatie over deze uitgaven in deze reeks op: www.beke.nl.

In 2006 is een offensief gestart om agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak, waaronder de politietaak, tegen te gaan. Door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is aan de politie gevraagd welke rol cameratoezicht bij het terugdringen van agressie en geweld jegens politiemedewerkers zou kunnen spelen. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is in 2009 in een vijftal politieregio's een pilotproject met verschillende vormen van mobiel cameratoezicht gestart. Het gaat daarbij om camera's die op het lichaam gedragen worden - de zogenaamde bodycams - en camera's voor op de auto.

In deze rapportage wordt verslag gedaan van de resultaten van deze pilot. In de rapportage is allereerst aandacht voor de internationale literatuur, om in beeld te brengen welke ervaringen er in het buitenland zijn met mobiel cameratoezicht en welke inzichten dit heeft opgeleverd. Daarnaast wordt verslag gedaan van de ervaringen van politiepersoneel in de pilotkorpsen met het gebruik en toepassing van mobiel cameratoezicht, de mening van de burger over de inzet van mobiel cameratoezicht en de mate waarin beeldmateriaal is gebruikt in het proces van opsporing en vervolging.

Uit het onderzoek blijkt onder andere dat het draagvlak onder burgers en politiepersoneel voor de inzet van mobiel cameratoezicht in zijn algemeenheid hoog is en er voldoende toegevoegde waarde is voor mobiele cameratoepassingen, maar dat het nog te vroeg is om tot een brede landelijke uitrol over te gaan. Bovendien is het met de geformuleerde doelstelling in het achterhoofd - het terugdringen van geweld tegen politiepersoneel - van belang om goed te bekijken welke groepen binnen de politie met mobiel cameratoezicht moeten gaan werken. In dit rapport worden meerdere aanbevelingen voor vervolgstappen gedaan.

ISBN 978-90-75116-63-2

9 789075 116632 >

www.beke.nl